

AKÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır. Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 08 (520) 22-28 Fevral, Şubat sal. il 2023
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasi

Qiyməti: 40 qəpik
Həjaye:

26 Fevral Xocalı soyqırımı günüdür!

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı abidəsini ziyarət edib

Səh. 6-7

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Gəncədə Xocalı soyqırımının 31-ci ildönümünə həsr olunmuş anım mərasimi keçirilib

Səh. 3

Serok Barzanî bo malbata Xusrew Caf: Ez hevbeşê xema we me

Səh. 13

Xocalı müsibəti. Xocalı dərdi. Xocalı faciəsi...

Səh. 10

Имя академика Надира Надирова увековечена в Казахстане

Səh. 19

Nêçîrvan Barzanî ji bo serdana İmaratê hat vexwandin

Səh. 13

В Ираке в бюджет на 2023 год заложат цену на нефть в \$55-60 за баррель

Səh. 20

Səh. 11

Ermənilər həm də bəşəriyyətin tarixinə qara ləkə vurublar

Səh. 8-9

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYİL AĞA SIMKO

Səh. 4

Sed hezaran kes, bona komkûjîya Xocalîyê meşîyan

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımını abidəsini ziyarət edib

XX əsrdə bəşər tarixinə Xocalı soyqırımını kimi daxil olan qanlı faciənin 31-ci ildönümü ilə əlaqədar fevralın 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev soyqırımını qurbanlarının xatirəsinə Bakının Xətai rayonunda ucaldılmış abidəni ziyarət edib.

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımını abidəsinin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etdi.

Qeyd edək ki, Xocalı soyqırımından 31 il ötür. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı dəstələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı alayının iştirakı ilə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdi. Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti kütləvi qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca xüsusi amsızlıqla qətlə yetirildi, 1275 dinc sakin əsir götürüldü, 150 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımını aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirdi.

Uzun illərdir ki, Azərbaycan dövləti Xocalı faciəsi ilə bağlı həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılması, onun soyqırımını kimi tanınması istiqamətində sistemli iş aparır. Bütün dünyanın gözü qarşısında baş verən bu dəhşətli soyqırımının əsl mahiyyəti yalnız Ümummilli Lider Heydər Əliyev 1993-cü ildə siyasi hakimiyyətə qayıt-

dıqdan sonra açıqlanıb, 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verib.

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımını törədənlərin ifşa olunmasını və beynəlxalq ictimaiyyətin geniş məlumatlandırılmasını Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirib. Eləcə də Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması, beynəlxalq aləmdə yayılması, bu soyqırımına obyektiv qiymət verilməsi məqsədilə davamlı

addımlar atılır.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə Heydər Əliyev Fondu başçılıq etdiyi böyük faciələrindən olan Xocalı soyqırımını haqqında faktların dünyaya çatdırılması istiqamətində sistemli və ardıcıl fəaliyyət göstərir. 2008-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası bu istiqamətdə təbliğat işini daha

da fəallaşdırıb. Faciə ilə əlaqədar dəhşətli faktlar bu kampaniya çərçivəsində geniş beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılıb, planetin bütün guşələrində milyonlarla insan erməni millətçilərinin əsl simasına bələd olub.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə şanlı Azərbaycan Ordusunun 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbəsi 2020-ci ili Azərbaycan tarixinə Zəfər ili kimi yazdı. Güclü siyasi iradə, möhkəm iqtisadi potensial, qüdrətli ordu, Xalq-Lider vəhdəti, cəmiyyət-

dəki böyük ruh yüksəkliyi, vətənpərvərlik, əzmkarlıq tarixi Qələbəni təmin etdi. Otuzillik həsrət bitdi, torpaqlarımız mənfur düşmənin işğalından azad edildi, ərazi bütövlüyümüz təmin olundu. Bu gün xalqımız Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini alnıaçıq, başıuca yad edir, çünki düşməndən bütün şəhidlərimiz kimi, Xocalı soyqırımını qurbanlarının da qisası alınıb. Artıq Xocalı soyqırımının anım günü Azərbaycan xalqının birliyinin, milli təəssübkeşliyinin rəmzinə çevrilib.

Prezident İlham Əliyev İslam İnkişaf Bankı qrupunun prezidentini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fevralın 26-da İslam İnkişaf Bankı qrupunun prezidenti Məhəmməd Süleyman Əl-Casiri qəbul edib.

Qəbula görə minnətdarlığını bildiren Məhəmməd Süleyman Əl-Casir paytaxtımızda gördüyü inkişaf proseslərinin onda dərin təəssürat hissi doğurduğunu bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanla İslam İnkişaf Bankı arasında çox uğurlu və səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirildiyini vurğulayaraq bunu yüksək qiymətləndirdi. Ölkəmizin həyata keçirdiyi layihələrə bankın verdiyi dəstəyə görə minnətdarlığını bildiren dövlətimizin başçısı həm regional səviyyədə inkişaf prosesləri, həm də artıq ölkəmizdə icra olunmağa başlanan "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" baxımından əməkdaşlığın gələcək formatının müəyyənləşdirilməsinin zəruriliyini vurğuladı.

Qonaq qeyd etdi ki, İslam İnkişaf Bankı Azərbaycanın bu təşkilata üzvlüyündən fəxr hissi keçirir və ölkəmiz həmişə fəal iştirakçı olmaqla bu qurumun fəaliyyətinə böyük töhfə verir. Əməkdaşlığımızın uğurlu

tarixə malik olduğunu deyən Məhəmməd Süleyman Əl-Casir həyata keçirilən birgə layihələrin Azərbaycanda iqtisadiyyatın, o cümlədən infrastrukturun inkişafı baxımından önəmini qeyd etdi, əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün böyük potensialın olduğunu bildirdi.

Məhəmməd Süleyman Əl-Casir eyni zamanda bankın "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" çərçivəsində perspektiv layihələrə də maraq göstərdiklərini vurğuladı, gələcəkdə ticarət və investisiya sahələrində əməkdaşlığın həyata keçirilməsinin mümkün olduğunu dedi. O, Azərbaycanın müxtəlif sahələrdə, o cümlədən "Elektron hökumət" sahəsində əldə etdiyi uğurlu təcrübənin bank tərəfindən digər ölkələrdə də tətbiq oluna biləcəyini bildirdi.

Xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildiren Prezident İlham Əliyev dünyada yeni çağırışların mövcud olduğu bir dövrdə bundan sonra da əməkdaşlığımızın uğurla davam etdiriləcəyinə əminliyini ifadə etdi. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"ə bir daha toxunan

dövlətimizin başçısı bu baxımdan Qarabağda və Şərqi Zəngəzurdə yenidənqurma layihələrinin bizim üçün ən prioritet sahələrdən biri olduğunu vurğuladı. Prezident İlham Əliyev Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizi, rəqəmsal transformasiya və bərpaolunan enerji sahələrinin də ölkəmizin iqtisadi inkişafında mühüm yer tutduğunu bildirdi və qeyd etdi

ki, bütün bunlarla bağlı həyata keçirdiyimiz layihələrə xeyli sayda tərəfdaş və investor cəlb edilib və ediləcək. Dövlətimizin başçısı dedi ki, ölkəmizin uğurlu coğrafi mövqedə yerləşməsi və yaradılan əlverişli biznes mühiti, zəngin iqtisadi potensialımız gələcək əməkdaşlıq və inkişaf prosesləri üçün yaxşı zəmin yaradır.

Daşkəsəndə şəhidlər xiyabanında XX əsrin faciəsi Xocalı soyqırımının 31-ci ildönümünü qeyd olunub

Fevralın 26-da Xocalı faciəsinin 31-ci ildönümünü günündə bərləri, şəhid valideynləri, qazilər və ictimaiyyət nümayəndələri

Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd Əbiyev, rayonun hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərləri, şəhid valideynləri, qazilər və ictimaiyyət nümayəndələri

Daşkəsən rayon Şəhidlər Xiyabanını ziyarət ediblər, Şəhidlərin məzarlarına tər güllər düzüblər.

İcra başçısı Əhəd Əbiyev deyib: "Hər il olduğu kimi xalqımız böyük ehtiramla qeyd etdiyi XX əsrin faciəsi – Xocalı soyqırımının anım günü Azərbaycan xalqının milli birliyinin rəmzinə çevrilib. Möhtərəm Prezidentimiz, Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli Ordumuz 44 günlük Vətən müharibəsində əldə etdiyi Zəfərlə erməni düşmənlərindən bütün şəhidlərimizin, Xocalı soyqırımı qurbanlarının qisası almışdır. Bu gün biz Xocalı faciəsində həlak olmuş həmvətənlərimizin əziz xatirəsini alnıyaq, başıuca yad edirik. Tezliklə Xocalı sakinləri də öz doğma şəhərlərinə qayıdacaqlar".

Anım tədbirində icra başçısı Əhəd Əbiyev rayonun şəhid ailələri, Qarabağ müharibəsi qaziləri və veteranlarla görüşüb, həmçinin onların qayğıları ilə maraqlanıb, müraciətlərini dinləyib.

Gəncədə Xocalı soyqırımının 31-ci ildönümünə həsr olunmuş anım mərasimi keçirilib

Mərasim Xocalı sakinlərinin məskunlaşdığı "Yeni qəsəbə-2"də, "Xocalı soyqırımı" abidəsinin önündə təşkil olunub.

Tədbirdə Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov, Gəncə şəhər Appelyasiya Məhkəməsinin sədri, Türkiyənin və Gürcüstanın Gəncədəki Baş konsulları, hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərləri, Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısı Aparatının məsul əməkdaşları, bələdiyyə sədrləri və şəhərdə məskunlaşan Xocalı rayon sakinləri iştirak ediblər.

Əvvəlcə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib. Daha sonra mərasim iştirakçıları "Xocalı soyqırımı" abidəsinin önünə gül dəstələri qoyub, soyqırımı qurbanlarının xatirəsini yad ediblər.

Saat 17:00-da Xocalı faciəsinin şəhidlərinin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib, şəhərin mərkəzi küçə və prospektlərində nəqliyyatın hərəkəti dayandırılıb, avtomobillər vasitəsilə səs siqnalları verilib.

Rəsmi hissədən sonra Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov "Yeni qəsəbə-2"də məskunlaşan Xocalı sakinləri ilə görüşüb, onları narahat edən məsələlər ilə maraqlanıb.

Onu da qeyd edək ki, Xocalı soyqırımının 31-ci ildönümü ilə

əlaqədar olaraq Gəncədə dövlət bayraqları yarıya endirilib, eyni zamanda şəhərdə fəaliyyət göstərən idarə, müəssisə və təşki-

latlarda Xocalı faciəsinə həsr olunmuş silsilə tədbirlər keçirilib.

Xatırladaq ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı dəstələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı alayının iştirakı ilə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan edib. Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti kütləvi qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilib, 1275 dinc sakin əsir götürülüb, 150 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımı aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilib, 25 uşaq hər iki

valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirib.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə şanlı

Azərbaycan Ordusunun 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbəsi 2020-ci ili Azərbaycan tarixinə Zəfər ili kimi yazdı. Güclü siyasi iradə, möhkəm iqtisadi potensial, qüdrətli ordu, Xalq-Lider vəhdəti, cəmiyyətdəki böyük ruh yüksəkliyi, vətənpərvərlik, əzmkarlıq tarixi Qələbəni təmin edib. Otuz illik həsrət bitdi, torpaqlarımız mənfur düşmənin işğalından azad edildi, ərazi bütövlüyümüz təmin olunub. Bu gün xalqımız Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini alnıyaq, başıuca yad edir, çünki düşməndən bütün şəhidlərimiz kimi, Xocalı soyqırımı qurbanlarının da qisası alınır.

Tərtərdə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi yad olunub

Fevralın 26-da Bakı vaxtı ilə saat 17:00-da ölkəmizin bütün yerlərində olduğu kimi, Tərtər rayonunda da Xocalı soyqırımı

qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunub. Sükut dəqiqəsində küçələrdə nəqliyyat vasitələrinin hərəkəti dayandırılıb, rayon mərkəzində, eləcə də kənd və qəsəbələrdə Azərbaycanın dövlət bayraqları endirilib.

Xocalı soyqırımı - XX əsrin ən dəhşətli faciəsidir

Xocalı faciəsinin 31-ci ildönümü ilə bağlı Laçın Rayon İcra Hakimiyyəti başçısı aparatında təsdiq edilmiş tədbirlər planına uyğun olaraq cari ilin fevral ayı ərzində rayonun idarə, müəssisə, təşkilat, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərində və ümumtəhsil məktəblərində silsilə tədbirlər keçirilmiş, milli azadlıq uğrun-

da mübarizəyə həsr olunmuş sənədli və bədii filmlərin nümayişi təşkil edilmiş, rayonun bütün tədris müəssisələrində Xocalı faciəsinə həsr edilmiş xüsusi dərslərin keçirilməsi, 26 fevral günü Azərbaycan Respublikasının dövlət bayrağının endirilməsi təmin olunmuşdur.

2023-cü il 26 fevral tarixdə Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı ilə rayonun hüquq mühafizə orqanlarının və idarə, müəssisə, təşkilat rəhbərlərinin, şəhid ailələri və çoxsaylı rayon sakinlərinin iştirakı ilə Ağcabədi rayonunun Taxta Körpü qəsəbəsində Xocalı faciəsinin 31-ci ildönümü ilə bağlı ümumrayon tədbiri keçirilmişdir. Taxta körpü qəsəbəsi ərazisindəki Şəhidlərin Xatirə Kompleksi qarşısında rayon sakininin iştirakı ilə keçirilən tədbirdə şəhidlərin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunmuş, onların ruhuna dualar oxunmuşdur. Tədbirdə rayon rəhbərliyi, ictimaiyyət nümayəndələri, o cümlədən şəhid ailələri, Qarabağ müharibəsi əlilləri, veteranları Taxta Körpü qəsəbəsində şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış "Şəhidlərin Xatirə Kompleksi"ni ziyarət edərək abidənin önünə tər qərenfillər düzmüşlər.

Mərasimdə Xocalı faciəsinin baş verdiyi tarixi meqama bir daha nəzər yetirilərək, erməni faşizmi tərəfindən dinc əhaliyə qarşı törədilmiş bu qəddar vəhşiliyin təkə azərbaycanlılara qarşı deyil, eyni zamanda bütün insanlığa qarşı törədilən qatı cinayət olduğu qeyd edilərək, bu dəhşətli faciəyə real qiymətin Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən verilməklə, qətləmin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasına başlandı, bu gün də ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva tərəfindən bu missiyanın uğurla davam etdirilməklə faciənin dünyanın onlarla ölkəsində soyqırımı kimi tanınmasına nail olunduğu bildirilmişdir.

Anım tədbirində düşmən tapdığı altındakı torpaqlarımızın Şanlı ordumuz tərəfindən 2020-ci il 27 sentyabrdan başlayaraq 44 günlük Vətən müharibəsində işğal altındakı torpaqlarımızın azad edilməsindən danışıqlara, artıq bütün şəhidlərimizin narahat ruhlarının rahatlıq tapdığı vurğulanmışdır.

Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi yad edildi

Azərbaycan bütün ərazisində olduğu kimi Samux rayonunda da Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi.

Saat 17:00-da Samux rayonu ərazisindəki avtomobil yollarında nəqliyyatın hərəkəti dayandırılaraq Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi.

Qeyd edək ki, bu gün - fevralın 26-da Xocalı soyqırımının 31-ci ildönümüdür. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni hərbi birləşmələri Rusiyanın 366-cı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalı

şəhərinə hücum ediblər. Şəhərin 2 500 sakini xilas olmaq üçün Ağdam istiqamətində hərəkət edib. Ermənilər isə dinc sakinləri gülləbaran ediblər.

Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti kütləvi qırğın 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qocanın həyatına son qoyub. 1275 dinc sakin əsir götürülüb, onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil. 475 nəfər şikəst olub. 8 ailə bütünlüklə məhv edilib. 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirib.

Sed hezaran kes, bona komkûjîya Xocalîyê meşîyan

Ev roj, 26-ê şûbatê sed hezaravan kes, bi serokê komara Azerbaycanê birêz Îlham Elîyêvva, ji meydanê ``Azadî``yê heya peykela şehîdên Xocalîyê meşîyan û gul û sosinava şehîda bîr anîn. Serokê komara Azerbaycanê birêz Îlham Elîyêv der bare komkûjîya-qetlîyama Xocalîyê axifî û got: ``Emê komkujîya-qetlîyama Xocalîyê çawa ``Komkûjîya Gel`` li cîhanê bidine nasandin... **Trajêdîya-şepûka û komkûjîya gellên bajarê Xocalîyê...**

Li qurna (sedsala) XX-a, XOCALÎ wek Helepçe, Dêrsim, Mahabat komkûjîyek ji alîyên nijatparêzên ermenî bi harîkarîya eskerên sor, yê sovêtêye berê hat qetandin.

Di sala 1992-a, şeva ji 25-a derbasî 26-şê şûbatê li bajarê haşitî xwaz Xocalîyê şepûkek, komkûjîyek ji alîyên ``mirovahî``-yê, ji alîyên ermenîyan hat kirin. Dijminên nijatparêz wê şevê bajarê Xocalîyê bi xwîna gel sor ``xemiland``.

Li Qerebaxê şer dom dikir, Xocalî navçek li navbera Qerebaxê û Axdamê bû, hê şer ne gêhêstibu wur, ne dihate aqilê tu kesî ermenî wê wextekî şeva zivistanê êriş bike ser bajarê Xocalîyê û gellên am û tam qetlîyam bikin. Her der bi berfa sipî hatibu xemilandin.

Roja 25-ê şeva şûbatê, derbasî 26-a bunê bi harîkarîya korpûsa tangên û topên rusaye 366-a eskeranva êrişî bajarê Xocalîyê kirin û jin-zarok, kal-pîr, keç-xortên dest vala hatin qetlîyam kirin. Yê dîl ketî hê jî tu agahî jê tunene, yê ku revîbûn daristanê bi serma şehîd ketibûn.

Hinek xwe gîhandibun gundan û silamet mabun. Lê miqabin wê şevê faşîstên ermenî 613 mrov qetl kiribûn, kîjanî ku ji wana 63 kes zarok, 106 kes jin, 70 kes kal û pîrbûn. 8 malbet bi tamamî hatine tunekirin, 25 zarok dê û bavên xwe unda kirine, 130 zarok hinek bavên xwe, hinek jî daykên xwe unda kirine. 487 mirov kîjanîku ji wana 76 zarok giran brîndar bibûn. 1275 mrov dîl birine, 150 mirov undaye.

Hine kesên ji Xocalîyê saxin, agahî didin wekî, pîrranîyê gellên Xocalîyê azerî û kurd bune û serkarê dewleta Azerbaycanêye wî çaxî, Ayaz Mutellîbov bi zane Xocalî bê parastin hiştine û bona wê jî bû sedemê qetlîyamê. Heya hatina Hêyder Elîyêve hertim zindî, tu kes pîrsa Xocalîyê dernedixiste rojevê, wextê Hêyder Elîyêve hertim zindî hat ser kar, bajarê Xocalî wek bajarê şhîda nav kir û buyerên Xocalîyê derxifte rojeva Azerbaycanê û cîhanê. We rojê, 26-ê şûbatê çawa roja komkûjîyê elam kir. Her sal gellên Azerbaycanê, 26-ê şûbatê wek roja komkûjîyê derbas dikin û dengên xwe digîhî-nine cîhanê, wekî gelên cîhanê bizanibin ermenî çi şepûk anîne sere gelên Azerbaycanê pîranî sere gelên azerî û kurd. Daxwazîya me ewe wekî, rewşenbîrên me wek Çeto Omerî bên Azerbaycanê, agahî hildin, ji van buyaran agahdarbin û agahîyê bidine sazîyên gelên me wusa jî sazîyên cîhanê, wekî nijatparêzên ermenî li Ermenîstanê, Laçînê, Kelbecerê, Kubatliyê, Cebrailê çi şepûk anîne serê gelên Azerbaycanê û gelên kurd.

Amadekar: Tahir Silêman

Xocalı soyqırımının bünövrəsi erməni daşnaklar tərəfindən 1897-ci ildə Xanasorda 40000 kürd və türk xalqlarının qətli ilə başlayaraq, Qərbi Azərbaycanda, Qarabağda, Naxçıvanda, Bakı və ətraf rayonlarda və sonda 26 fevral Xocalı soyqırımına qədər gəlib çatmışdır

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Hər dərdən biz ata-babalarımızın nəsihətlərini unuduruq, özü də tez unuduruq. Babam Kürd Musa, ömrünün sonuna-yeni 115 yaşına qədər Qərbi Azərbaycanın Vedibasar əyalətində yaşamışdır. O, hər zaman ermənilərin müxənnət olduqlarından danışardı və bizə tövsiyəsi də o olardı ki, ermənilərə etibar etməyin. Çünki, onlar fürsət düşən kimi, öz pis

məsələsində çox da əhəmiyyətli olmayan bir problemi (demoqrafik ağırlığına görə) önə çıxarırdı çünki, "tarix boyunca ermənilərlə kürdlər anlaşmamışlar və 1915 -ci ildə erməniləri osmanlılarla birlikdə kürdlər də soyqırma məruz qoyublar".

İlk olaraq, yalnız kompleks bir problem olan erməni - kürd əlaqələri və problem-

komitəsi köhnə başçısı , Ermənistan Kommunist Partiyası köhnə I katibi - AM).

"-Hörmətli Stepan Bogosyan!... Məqalədə ortaya çıxan budur ki , Xanasor hərəkatı erməni millətinin yaddaşında qorunduğu kimi reallaşmamış . Bununla nə demək istəyirsiniz? "Ey ermənilər, əgər indiyə qədər erməni fədailərinin (Hayduk) silahlarını qadın və uşaqlara doğrultmadıqlarını və güllələmədiklərini zənn edirsinizsə yanılırsız. Güllələdim ! Həm də necə güllələdimmi demək istəyirsiniz ? Bunumu göstərmək istəyirsiniz? Xalqın gözündə fədailərin əziz xatirəsini alçaltmaq istəyirsiniz? "- Bu məktub " Հայկըրիկեր (" erməni aryanlar " , № 63 , 64, Oktyabr , 2005) qəzetində və daha sonra " ՀԱՅԱՍՏԱՆԿԱՆՆԵՐ (" Zovarmari – Ermənilərin səsi ") saytında nəşr olundu.

Vazgen Kazaryanın söz açdığı Xanasor hərəkatı haqqında ermənilərin "nariland.com "saytından oxuyuruq: (Xatırladım ki, bu hərəkatı ermənilər müqəddəs hərəkat hesab edirlər N. Ə.)

" Xanasor hərəkatı 25-27 İyul 1897 " başlığı altında belə yazılıb: " Xanasor hərəkatı erməni döyüşçülərindən ibarət olmuşdur. Bu hərəkatın məqsədi Mazrik Kürd Tayfaları İttifaqını məhv etmək idi. Bu hərəkat Daşnak Partiyası tərəfindən yaradılmışdır. Onların məqsədi bu tayfanın döyüş gücünü məhv etmək və intiqam almaq idi və onlar kürdlərdən intiqam aldılar. (Nəyin intiqamını görəsən? N.Ə) 25 İyul 1897-ci ildə səhərə yaxın vaxtda 250 (başqa qaynaqlara görə, 150-300 arası) döyüşçülərlə bir basqınla Mazrik Kürd Aşiretinə hücum etdilər və zəfər qazandılar

. Məqalədə isə yalnız 25 inansın öldürüldüyü yazılıb. (başqa qaynaqlara görə -20). Bu ortaya çıxan sayı tərəflərin döyüşdə verdikləri itkin sayı deyil . Ayrıca məqalədə izah edildiyinə görə iki erməni keşiş də silahlı qruplarla birlikdə bu hərəkatə qatılmışdır. Xanasora edilən hücumun 1915-ci il hadisələrindən 18 il əvvəl icra edildiyinə diqqət yetirək. 1915-ci ilə gəldiyində kürdlərin yeni bir Xanasor qisası quruplaşdığının yetişdiyini də anlamaq lazımdır. Ermənilərə qarşı nifrət səbəbi olan, erməni fədailərinin hərəkatlarının xatirələrindən gücünü almış bu kürdlərin bir hissəsinin ermənilərə qarşı cəzalandırma əməliyyatlarında iştirak etmiş ola biləcəkləri qəbul edilə bilər. Xanasor hərəkatı erməni hərbiçilər tərəfindən edilən tək qanlı hücum deyil Ermənilərin onlarla belə hücumları olmuşdur, lakin Osmanlı hokuməti əhəmiyyət verməmişdir.

Sərhat bölgəsində bir Yezidi Kürd də zamanında mənə buna bənzər bir hadisə söyləmişdir. 1915 -ci il hadisələrindən sonra qaçqın olaraq 1918-ci ildə yaxın qohumlarıyla birlikdə Ermənistandakı Kürd kəndimiz Pampada məskunlaşmışdır. Onun dediyinə görə, kürd kəndi Sorkuli (yüzlərlə evə sahib böyük bir kənd) eyni şəkildə bir gecədə yox edilmiş əhalisi qətlə yetirilmişdir. Gecə vaxtı kəndə hücum edən ermənilər kəndin bütün sakinlərini qətlə yetirmişlər və kəndə od vurub yandırmışlar.

O zaman qətlə yetirilmiş kürdlərin fotosəkillərini çəkəcək və ya hadisələri detallarıyla yazacaq olan kəslər yox idi. Bu

əməllərini həyata keçirəcəklər.

Mən ona qədər erməni-müsəlman davası görmüşəm. "İtlə yoldaş olanın zopası əlində olmalıdır", deyər bəzə nəsihət verərdi. Son günlərdə erməni soyqırımında əhəmiyyətli rol aldığı iddia edilən kürdlər və bu rol səbəbiylə kürdlər tərəfindən ermənilərdən istənilən üzrlər danışılmaqdadır. Görəsən, Xocalı, Xanasor, Sorkuli və bu kimi yüzlərlə şəhər və kəndlərdə aparılan soyqırımınlar üçün erməni daşnakları nə vaxt üzr istəyərək soyqırım iddialarından əl çəkəcəklər. 1915-ci ildə yaşanan acı hadisələrlə üzləşmək nə qədər lazımdırsa , kürdlərin də bütünlüklə olaraq bu qırğında iştirak almadıqlarını söyləmək və müdafiə etmək də bir o qədər əhəmiyyət ifadə etməkdədir. Bu mövzu ilə əlaqədar araşdırmaçı -yazar və dilçilik mütəxəssisi Mamostə Əziz Cəvonun keçdiyimiz aylarda rusca nəşr olunmuş məqaləsindən bəzi məqamları dərc etməyimizi məqsəduyğun hesab etdik.

Doğruları görmək lazımdır ... - Eziz Cəvo

Modest Kolerovun "Yeni partlama nöqtələri: Kürdistan, Qarabağ və Rusiya" başlıqlı məqaləsi içində yaşadığımız dövrdəki dünya siyasətinin bir sıra aktual mövzularına öz prizmasından baxır. Məqalənin yazarının təqdim etdiyi, eyni müddət içərisində yaşanan bu problemlərin strateji və geosiyasi istiqamətlərinin analizlərini özünəməxsus şəkildə təhlil edir.

M. Kolerov deyir ki: " ... Ermənistanın geosiyasi zəifliyi və kürdlərin dövlətin səhnəsinə çıxmaları , obyektiv olaraq bir dəfə daha erməni siyasətində , zəmanət sistemləri arasında - əsgəri olaraq Kollektiv Təhlükəsizlik Razılaşması Təşkilatında , siyasi olaraq da ABŞ və NATO da - sağlam seçki edə bilmə problemini deyil, amma Dağlıq Qarabağın idarəsi

ləri haqqında deyil , eyni zamanda Osmanlı İmperatorluğunda yaşamış digər millətlərin əlaqələri və problemləri haqqında da belə ayaqüstü bir şey söyləmək gərəksizdir. Bu mövzular xüsusi diqqət tələb edir. İkincisi M. Kolerovun ən sonunda dövlətləşmə yoluna girmiş Kürdlərin guya erməniləri soyqırma məruz qoymaları fikri tamami ilə yanlış və absurdur.

Başda deyilməsi lazım olan; yunanlıların , kürdlərin , assurilər və Osmanlı İmperatorluğunda yaşayan türk olmayan digər millətlərin soyqırımlarından olduğu kimi erməni soyqırımının da bu dövlətin siyasətinin bir nəticəsi olduğudur. Soyqırım , bir dövlətin öz vətəndaşlarından bir seqmentə və ya başqa ölkədəki insanlara qarşı tətbiq məhv siyasətidir. Soyqırım termini , nəticələri nə qədər trajik olursa-olsun , dövlət statusunda olmayan millətlər və dini icmalar arasında baş verən qarşıdurmalar üçün istifadə edilə bilməz və onlar üçün etibarlı ola bilməz . Və Osmanlı İmperatorluğunda , kürdlər və ermənilər arasındakı qarşıdurmaların nəticəsi də tragik olmuşdur. Bunu inkar etmək mümkün deyil. Amma soyqırım tamamilə fərqli bir hadisədir . Məqsədi bir milləti və ya dini bir birliyi tamamilə məhv etmək istəyi olan bir dövlət siyasətidir.

Xainlər və günahkarlar öz xalqlarından deyildirlər! Kürdlər bu günə qədər davam etdirilən soyqırım siyasətinə qurban edilmişdir və xainlərin işlədikləri cinayətlər səbəbiylə bütün xalqın cinayət məsuliyyətinə cəlb heç bir dayağının ola bilməyəcəyi kimi ermənilərində bu iddialarının əsası və dayağı yoxdur.

Bir də tarixi həqiqətlərə müraciət edək. Ən başda, Vazgen Kazaryanın məşhur erməni alimi Stepan Boqosyana yazdığı məktuba baxaq. (S. Boqosyan - alim, Sovet Ermənistanı Radio- TV nəşrləri

... Basqın 27 İyulda sona çatdı ".

Bu məqalədə döyüşçülərin əsas olaraq tayfanın kişilərini öldürdüklerini qadın və uşaqlara isə toxunmadıqları yazılır. Amma silahlıların döyüş taktikalarını azca da olsa bilən anlayır ki, ani bir hücumda , hələ ortalıq aydınlanmadan səhərə yaxın, insanın çoxu yuxudaykən bu hücum edilibsə , kişilərin harada , yaşlı qadın və uşaqların harada olduqlarını bilməyin mümkün ola bilməyəcəyini anlar. Bu üç günlük müharibənin sonunda Mazrik Kürd Aşireti bütünlüklə qətlə yetirilmiş, 40.000 qədər insan öldürülmüşdür (bax: <http://www.aztagdaily.com/archives/22143> 40.000 insan öldü)

siyasət bu gün də icra edilməkdə və yenə kimsədən bir səs çıxmır. Kürd xalqı etmədiyi şeylər üzündən günahkar göstərilmə siyasətinin , haqsızlığının və əxlaqsızların əxlaqsızlığının qurbanı olmuşdur. Kürdlər , Osmanlı Dövlət mexanizmində silah vəzifəsi görmüş bu xainləri günahkar elan etmiş olmalarına baxmayaraq, ermənilər qanlı "Xanasor qətləminin" ildönümünü "zəfər günü " kimi, bir bayram kimi qeyd edir və bu hücumu həsr edilən mahnı və marşları oxuyurlar. Erməni siyasi liderləri bu qanlı və faciəli hadisəni tərifləmə və ucaltma fikirlərindən bu günə qədər əl çəkməyiblər..

Şahfəni hazırladı: Tahir Süleyman

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Xocalı soyqırımını Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Kürdüstan bölgəsinin Səlahəddin universitetinin rektoru Əhməd Dzeyinin rəhbərliyi ilə "Osmanlı dönəmində Yaxın Şərqi və Kürdüstanın siyasi durumu" mövzusunda 17 ölkənin iştirakı ilə keçirilən konfransa Azərbaycandan beş nəfərlik nümayəndə heyəti də dəvət olunmuşdur.

İlkin olaraq türkmən Yazıçılar birliyinin sədri və "Yurd" dergisinin baş yazarı, sabiq türkmən millət vekili Əsəd Ərbil, Ərbil

tərəfdəkiləri faciələri, ələl xüsüs Xocalı soyqırımını məsələsini gündəmə qoyun. Əvvəlcə onlar tərəddüd etdilər və dedilər ki, bu gündəlikdə yoxdur. Amma mən təkid etdim, Xocalı ilə bağlı apardığımız kitabları, şəkilləri göstərdik. Dedik ki, Səddam Hüseyin kimyəvi silahla insanları kütləvi şəkildə qırıb. Ermənilər isə qırmaqdan əlavə insanların gözlərini çıxarıblar, başlarının dərisini soyublar. Yəni bunlar daha dəhşətlidir. Xocalıda azəri türkləri ilə bərabər kürdlər də olub.

Yeni təkidlə məsələni gündəliyə saldım. XIX əsrdən ermənilərin Qarabağa gətirilməsi, 1915-ci illərdə erməni-türk müharibəsi dövründə camaatın Qərbi Azərbaycandan məcburi İrana mühacirət olunması, Sovet hökuməti dövründə qayıtması, 1937-ci ildə kürdlərin Orta Asiya və Qazaxıstana sürgün olunması, 1947-ci ildə azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan kütləvi şəkildə deportasiya edilməsi, Dərələyəz, Zəngəzur mahalının boşaldılması məsələlərini tarixi faktlarla gündəmə gətirdim. Xocalı məsələsinə geniş yer verərək orada olan hadisələri, əlimizdə olan məlumatları çatdırdım. Apre-

qeyd etdi ki, bu tarixi bir mövzudur, siyasi mövzu deyil. Dedim o halda icazə verin xaricdən gələn jurnalistlərlə mətbuat konfranslı keçirim. Biz Xocalı ilə bağlı əlimizdə

məlumat verdik, onlara əlimizdə olan vəraqələr payladım. Ayın 20-də mən məsələni Kürdüstan parlamentinin gündəminə qoymağa çalışdım. Lakin Siyasi Bürodan bizə bildirdilər ki, biz Kürdüstan Hökuməti olaraq dəfələrlə Azərbaycan hökuməti ilə diplomatik əlaqələrə girməyə çalışsaq da, bu məsələ hələ də baş tutmayıb. Dedilər 50-yə yaxın ölkənin səfirliyi,

şəhərində Yazıçılar Birliyinin konfransında iştirak etmək üçün bizi dəvət etdi. Mövzu "Hələbçədə, Balisanda kürdlərin, türkmənlərin Səddam Hüseyin tərəfindən kimyəvi silahlarla soyqırımı məruz qalması" mövzusunda, yaxşı yazarlara təqdimat keçiriləcəkdi. Əsəd Ərbil başda olmaqla türkmən və kürd şair və yazıçıları bizi də dəvət etdilər və biz konfransa getdik. Yazıçılar Birliyinin konfransında, mən cəhd etdim ki, ermənilərin 1992-ci ildə Azərbaycanda yaşayan türklərə, kürdlərə qarşı

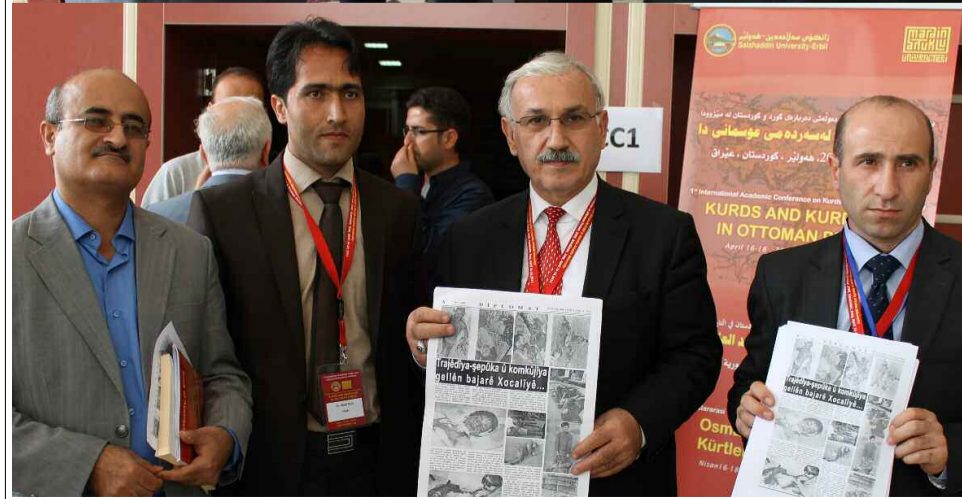
lin 16-da Səlahəddin Universitetində 17 dövlətdən gələn qonaqların iştirak etdiyi konfransda mən Xocalı məsələsini qaldırmaq istədim. Bu zaman konfrans rəhbərliyi

rosundakı terror aktını əks etdirən şəkillər payladım. Onlarda böyük maraq oyandı və dedilər ki, niyə Azərbaycan hökuməti və diasporası bu məlumatları bizlərə çatdırmır, bizimlə əlaqə saxlamır? Mən də onlardan xahiş etdim ki, siz də konfrans rəhbərliyinə deyiniz, Xocalı soyqırımını məsələsini gündəliyə salarsa, biz konfrans iştirakçılarına Xocalı məsələsini şərh edirik. Xaricdən gələn jurnalistlərlə yerli jurnalistlər gedib konfrans rəhbərliyindən xahiş etdilər və bu məsələnin gündəliyə qoyulmasının razılığını aldıq.

Konfrans qabağı biz Xocalı, Qarabağ, 20 yanvarla bağlı 400-dən artıq şəkil və məlumatlar payladım. Ondan sonra mən Xocalı soyqırımını ilə bağlı, Azərbaycanla bağlı geniş çıxış etdim. Çıxışım böyük alqışlarla qarşılandı. Bundan sonra müxtəlif siyasi partiyalarla görüşdük və Azərbaycanın başına gətirilən hadisələri gündəmə gətirdik. Mən universitetin tarix və ədəbiyyat fakültəsində də müəllim və tələbələrle qarşısında seminar keçirdik, tarixi hadisələr, başımıza gələn bəlalər haqqında

müavini İbrahim bəylə görüşdük. O da dedi ki, Xocalı məsələsinin qaldırılması çox yaxşı oldu. Əgər burada Azərbaycan səfirliyi olarsa biz bu məsələni daha qabarıq şəkildə gündəmə gətirə bilərik. Beləliklə biz Azərbaycanla bağlı beş konfrans və seminar keçirdik. Türkmən Yazıçılar Birliyində, Türkmən Mədəniyyət Mərkəzində olduq, Molla Musa Bərzaninin məzarını ziyarət etdik". Tahir Süleyman onu da vurğuladı ki, "Diplomat" qəzetinin idarə heyəti adından İraqda Azərbaycan səfirliyinin açılması üçün ölkə prezidenti İlham Əliyev cənablarına iki dəfə müraciət ediblər, lakin Xarici İşlər nazirliyinin verdiyi cavab sabitliyin olmamasıdır.

Azərbaycanın İraqda səfirliyin açılması haqqında 2010-cu il noyabrın 12-də prezident İlham Əliyevin sərəncamı var. Lakin nədənsə, bu sərəncam indiyə qədər icra olunmayıb. Ermənistanın səfirliyi isə on illərdir İraqda fəaliyyət göstərir. Arzu edirik ki, yaxın zamanlarda Azərbaycanın da səfirliyi Kürdüstan bölgəsində fəaliyyət göstərsin.

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Kürdüstan muxtariyyətində Azərbaycan söhbəti...

Xocalı faciəsi Ərbil şəhərində anıldı; müxbirimiz Şimali İraqdan yazır...

Azərbaycandan Şimali İraqın Kürdüstan muxtariyyətinin paytaxtı Ərbil şəhərinə gedən 5 nəfərlik nümayəndə heyəti artıq bu ölkəyə çatıb. Məlum olduğu kimi, "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə 5 nəfərlik nümayəndə heyəti Səlahəddin Universitetində keçiriləcək "Osmanlı imperiyası dövründə Yaxın Şərqdə ictimai-siyasi vəziyyət" mövzusunda konfransda iştirak etməyə dəvət olunublar.

Heyətdə təşkilatçıların dəvətini qəbul edən "Yeni Müsavat"ın əməkdaşı Emil Salamoğlu da var. Nümayəndə heyətinin Ərbildə yaşayan kürd və türkmən ziyalıları, eləcə də hökumət təmsilçiləri, ədiblərlə görüşləri

lar. Yalnız şübhələndikləri adamları saxlayırlar. Ərbil İraqın ən sabit bölgəsidir. Ona görə də başqa əyalətlərdən Ərbilə axın var. Şəhərdə tikinti bumu yaşanır. Hər yerdə binalar inşa edilir, parklar salınır. Türkiyə mətbuatının da yazdığı kimi, görünən budur ki, Ərbil gelişməkdə olan yüksək səviyyəli bir paytaxtdır.

Nümayəndə heyəti aprelin 14-də Ərbil şəhərində təşkil olunmuş Kürdüstan Yazıçılar Birliyinin tədbirində iştirak edib. Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə proqramda olmayan Xocalı faciəsi ilə bağlı mövzu gündəmə salınıb və çıxışların sırasında T.Süleyman Xocalı faciəsində ermənilərin başımıza gətirdiyi

nəzərdə tutulur.

Bu görüşlərdən əlavə, müxbirimiz Şimali İraqda ictimai-siyasi vəziyyət haqda reportajlar da hazırlayır. Reportajlarımızın bölgə ilə bağlı ilkin təəssüratları belədir:

"Şimali İraqın sərhəd qapısından şəhər mərkəzinə qədər yoxlanış məntəqələrində əli silahlı polislər şəhərə daxil olan hər kəsə nəzarət edir. Şəhərin giriş-çıxışında hər bir maşın yoxlanılır, maşındakı şübhəli sərnişinlərin pasportlarına baxılır. Burada deyilir ki, polislər terrorçuları bir baxışdan tanıyırlar.

fəlakətləri konfrans iştirakçılarına diqqətinə çatdırıb.

Türkmən Yazarlar Birliyinin sədri Əsəd Ərbil və İdarə Heyətinin üzvü Riyaz Dəmirçi də konfransda dəvət əsasında iştirak ediblər. Tədbirin əsas məqsədi Səddam Hüseynin hakimiyyəti dövründə kütləvi qırğına məruz qalan hələbcəyə dair bədii əsər yazan ədiblərin mükafatlandırılması olub.

Konfransda ölkənin mədəniyyət naziri Doktor Kava Mahmud və Ərbil valisi Nevzad Hadi iştirak ediblər.

Mərasim Hələbcə və Xocalı qətləmə qurbanlarının bir

Xatın, nə də Sonqimidir. Xocalı faciəsi daha ağır və dözülməz olub. Bu ağır yaddaşımızdan heç vaxt silinə bilməz".

T.Süleyman Xocalı soyqırımında qətlə yetirilənlərin statistikasını açıqlayıb və vurğulayıb ki, bu dəhşətli faciə haqda bütün dünya məlumatlı olmalıdır: "Xocalıda 623 nəfər həlak olub, 8 ailə tam məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini itirib. 230 uşaq bir valideynini itirib.

1275 nəfər əsir götürülüb. Xocalıya 5 milyard manat ziyan dəyib. İnsanlarımızı zülm olunub. Körpələr, yaşlılar, qadınlar amansızlıqla qətlə yetirilib.

dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başlayıb. Hələbcə qətləmə ilə bağlı Ərbil valisi və başqa yetkililər çıxış ediblər.

Daha sonra Tahir Süleymana söz verilib. Azərbaycan mediasında birmənalı qarşılanmayan T.Süleyman "Yeni Müsavat" müxbirinin birbaşa müşahidəsi olan konfransda erməni faşistlərinin Xocalıda azərbaycanlıların başına gətirdiyi müsibətlərdən, vəhşiliklərdən söz açıb. Qeyd edib ki, illər keçdikcə bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından silinməyəcək:

"Əksinə, xalqımıza daha dözümlü olmağa, erməni şovinizminə qarşı mətin mübarizə aparmağa səbəb olacaq. Xocalı faciəsi nə Hələpcə, nə

Nə yaxşı ki, Çingiz Mustafayev kimi oğullar həyatlarını təhlükəyə ataraq bu hadisələri çəkib bütün bəşəriyyətə çatdırıblar. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, ana-bacılarımızın ah-naləsi, körpələrimizin göz yaşlarıdır". T.Süleymanın çıxışına görə konfrans iştirakçıları ayağa qalxaraq alqışlayıblar. Konfransdan sonra onlar Xocalı hadisəsinin Ş.İraq ictimaiyyətinə lazımı şəkildə çatdırılmamasından şikayətləniblər. Yekunda Ş.İraqın mədəniyyət naziri və Ərbil valisi Hələbcə mövzusunda yazan bədii əsərlərin qaliblərini mükafatlandırılıb.

Emil SALAMOĞLU,
musavat.com
"Diplomat" qəzetinin
240-cı sayından

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürtdüyü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 80 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərəkatə başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, əsirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.

oğlu Cəfər ağanı Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günki işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyn xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərinlən hiddətləndirdi. Bunun sonucunu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökmranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siyaətçilər kimi istək və arzularını

gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkkak əsirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmədi. Sımko bu anlaşılmamlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağanı öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökmranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bomba şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmışdım. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həməm içinə baxmaq istəyirlər. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərdiyini və açdıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq göründü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

Mükərrəmül-Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlməs, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlməs, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlməs, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bildirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içrilərə köçməyə

Kəlbəği, Cuanruyi kimi əsirətlərin ağır vergi ödəmələri səbəbindən zaman-zaman baş qaldırdıqları üsyanlar gerçəkdə milli məqsədlərdən və yurdsevər bir anlayışdan baş qaldırmışdı.

Muzaffərüddin şah zamanında İran hər baxımdan ağır çətinliklərlə üz-üzə qaldı. Ölkənin gəlir və zənginlik qaynaqları iflasa uğradı. Hər əsirət rəisi özünün bölgəsinə müstəqil hökumət kimi baxırdı. İran Kürdüstanında Səlməs (Şapur), Urmiya (Rzaiyə) və ətrafının ən böyük kürd əsirəti olan Şıkkaklı hökumətə tabe olmurdu. Sımko, bütün Şıkkaklı əsirətinin rəisi olub, Avdoyu boyuna mənsub idi. Sımko olduğu əraziyə hər baxımdan sahib olmuş, dövlətin buradakı hökmünə son vermişdi.

1905-ci ildə Muzaffərüddin şahın avropa səyahətinə çıxdığı bir vaxt Nizamül-Səltənə adlı bir əsilzadə Azərbaycana vali olaraq göndərildi. Nizamül-Səltənə, Şıkkaklı əsirətini dövlətə boyun əydirmək istəyirdi. Amma bunun Şıkkaklı əsirət rəisi Məhməd ağaya müharibə ilə qalib gələcəyinə inanmırdı. İkiüzlü sümürgəci bütün düşmənlər kimi o da müxtəlif planlar, hiylələr hazırlamağa başladı.

Özlərinə pislik etməyəcəyini və işbirliyi görəcəyini söyləyərək rəsmi bir dəvətlə Məhməd ağanın

başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərgahını Səlməs yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalıq etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərakətini şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırılmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanınsınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məşrutə Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlməsa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onunla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəlirdi".

Tədqiqatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırırlarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıl ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Simko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Simkonu və kürdləri aradan çıxararaq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı var idi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də disiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Simkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Simko yaxşı bilirdi ki, erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızışdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Simko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atırdı. Necə deyərlər, suyu üfləy-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Simkonun siyasətindən baş açma bilməyən bir kürd bəyi Simkoya qarşı çıxır. Onu başa düşən Simko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıl ağa Simko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonda oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılnc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvhərlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan hey-rət içində qalırdı. Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağa arxasında bir sıra adamlarla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqə tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Simko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiş gərəkdir. Ölkəmizi

ələ keçirib birlikdə yaşamağıq. Ordumuz birləşdirsək siz də bizimlə olursanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Simko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər**

Assuri lideri Mar Şəmun

Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni, assuri qırğınlarından qurtarır və ermənilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadakı erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yığılır. Şikəli silahlı gücləri dörd bir yandan Tıqranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürür. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dö-nür. Ertəsi gün səhər tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücum keçirirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariya şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlməsa və Urmiya ətrafındakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Simko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhalinin kütləvi qırğına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Simkoda gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçuşsun. Odu ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdarı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Simko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən

yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əşirət qüvvələri və eləcə də İraq Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənci qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğradılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urmiya bölgəsində qətliaamlar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Simko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Simkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Simko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Lenlə Atatürkün razılışması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdır, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistan respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İrənin adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayı Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiyaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəliqli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Simkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919 -cu ilin yazında Simko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziyad Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərmişdir. O, Simkoya qarşı dirənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırdı: Tahir SÜLEYMAN

Nəriman Əyyub

**Səhid
Xocalı**

SOYQIRIMI OLDU XOCALIMIZDA

İyirmi altı fevral, dəhşətli o gün,
Soyqırımı oldu Xocalımızda.
O gün ürəklərdə qaldı bir düyün,
Qırıldı oğlanlar, məhf oldu qız da.

“Üç yüz altmış altı” vəhşi o alay,
Səpdi Xocalıya mərmilərini.
Mixail Qarbaçov, tayqulağa tay,
Raisa kısıqırdı nadan ərinə.

Dünya tarixində belə soyqırım,
Olmamış heç zaman bu vəhşilikdə.
Açıldı neçə min sinədə şırım,
Vəhşilik edildi cüt, ikilikdə.

Kömək eyləməsə sarıqulaqlar,
Erməni kim idi soyqırım edə?
Bizim nökrümüz, tənbel ulaqlar,
Gücü çata bilməz heç vaxt, heç vədə.

Hayfı almasaq, ruqlar inciyər,
Gələn nəsilər də qınayar bizi.
Qəhrəman igidlər, deyil ağciyər,
Göstərər “yan” lara kimliyimizi.

Kimlər eylədilər, yaxşı bilinir,
İndi köklənməli qeyrətlərimiz.
Gecikdikcə yaddaşlardan silinir,
Birləşib, bir yumruq olmalıyıq biz.

Yumruğumuz Koroğlunun yumruğu,
Babək qılıncını götürməliyik!
Baş Komandan buyurmalı buyruğu,
Dığanı Ketidən ötürməliyik!

Alaq Xankəndini, Pənahabadı,
Sonradan Şuşaya dönən şəhəri.
Qovaq ermənini, yaşayan yadı,
Minək Qırat kimi olan kəhəri.

Günahsız Xocalı ahı, naləsi,
Gərək ki, qalmasın yerin üzündə.
Yayılsın dünyaya xalqımın səsi,
Məhv edək düşməni Cıdır düzündə

Biz almasaq Qarabağı, inciyər,
Nəbinin, Həcərin qəhrəman ruhu.
Cihad elan edib, birləşsək əgər,
Qırıqlar erməni, sevinər ahu.

Neçə min günahsız şəhidlərimin,
Qisasını mütləq almalıyıq biz.
Artsın ürəklərdə gündə nifrət, kin,
Tezliklə qələbə çalmalıyıq biz.

22.02.2007

Xocalı müsibəti. Xocalı dərdi. Xocalı faciəsi...

Xocalı faciəsi nə Hələpcədir, nə Zilan dərəsidir, nə Ağrıdır, nə də Dersimdir. Xocalı faciəsi XX əsrdə törədilmiş ən dəhşətli faciədir. Xocalı faciəsi daha ağır, daha dözülməz olmuşdur. 26 fevral 1992-ci il tarixi yaşadıqca bu ağrı heç zaman bu xalqın yaddaşın-

sim döyüşçülərindən ibarət olmuşdur.

Fevralın ikinci yarısından başlayaraq şəhər aramsız olaraq erməni

İllər keçdikcə zaman-zaman bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından heç zaman silinməyəcək. Başları kəsilmiş körpələrin fəryadı, bu xalq yaşadıqca heç bir vaxt yaddan çıxmıyacaq. Əksinə Azərbaycan xalqına daha dözümlü olmağa, tarixini unutmamağa, erməni vəhşiliklərinə, erməni şovinizminə qarşı daha mətin mübarizə aparmağa səbəb olacaqdır.

dan silinməyəcək. Bu qanlı faciə nəticəsində 623 nəfər həlak olmuş, 8 ailə tamamilə yer üzündən silinmiş, 25 uşaq hər iki valideyini itirmiş, 230 uşaq isə valideyinlərindən birini itirmişdir.

487 nəfər yaralanmışdır. Onlardan 76 nəfəri uşaqdır. 1275 nəfər əsir götürülmüş, 250 nəfər isə itkin düşmüşdür. 01.04.1992-ci il tarixinə olan məlumata görə Xocalıya 5 milyard manat məbləğində ziyan dəymişdir.

Bəs kimdir günahkar? Əslində Xocalı faciəsi bir neçə ay əvvəldən o dövrlük səriştəsiz hakimiyyət strukturlarının işbilməzliyi ucbatından başla-

silahlı dəstələri tərəfindən, toplardan iri çaplı pulemyotlardan, minaatanlardan, avtomatlardan atəşə tutulmağa başlamışdı.

Bəs yaşamış bu faciələrin günahkarları kimlər idi? Əslində günahkarları kənarında axtarmaq mənasızdır. Əsl günahkar ermənilər deyil, o dövrlük səlahiyyətli dövlət nümayəndələri idi. Vaxtında tədbir görülsə idi. Nə xocalı faciəsi yaşanardı nə də digər rayonlar işğal olunardı. Hətta o dövrlük hakimiyyət bu faciəni xalqdan gizlətməkdən belə çəkinməmişdilər.

Nə yaxşı ki, Cingiz Mustafayev,

mışdı. Çünki başları kreslo, pul, var-dövlət yığmağa qarışmış, Xocalı yaddan çıxmışdı. Heç kəs mühasirədə olan Xocalını, olacaq faciələri başa düşmək, Xocalıların dərdinə şərik çıxmaq, baş verə biləcək təhlükələrin qarşısını almaq istəmirdi. 1991-ci ilin oktyabrından blokadada olan Xocalının quru əlaqəsinin bərpasına çalışmaq əvəzinə, Bakıda oturub hakimiyyət davası ilə məşğul idilər. Xocalıya verilən elektrik enerjisinin 1992-ci il yanvarın 2-dən kəsildiyini, yanvarın 28-də isə sonuncu vertalyotun ora getdiyini bilsələr də, heç bir tədbir görülməmişdi.

Şəhərdə qalanlar əsasən qocalar, uşaqlar, qız-gəlinlər, yerli özünü müdafiə dəstələri, Milli Ordunun bir qi-

onun kimi qeyrətli oğullar var idi. Öz həyatlarını təhlükəyə ataraq bu dəhşətli faciəni, ermənilərin əli ilə 366-cı motoatıcı polk tərəfindən törədilən bu vəhşilikləri bütün dünyaya çatdıran bu şəxslərə allah rəhmət etsin, qəbirləri nurla dolsun ki, bu qanlı tarixi erməni vəhşiliklərini olduğu kimi bütün bəşər övladlarına çatdırmışlar.

O dövrlük hadisələri öz gözləri ilə görən xarici jurnalistlər, belə bir faciənin tarixdə olmadığını bildirərək belə yazırdılar:

“*Krua Eveneman*” jurnalı (Paris)

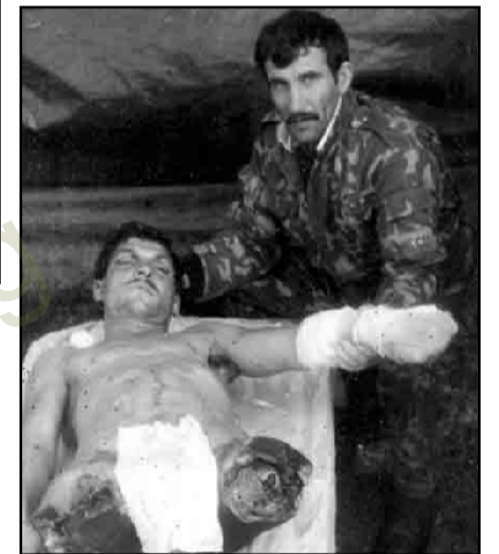
25 yanvar 1992-ci il-Ermənilər Xocalıya hücum etmişlər.

Bütün dünya eybəcər hala salınmış meyidlərin şahidi oldu. Azərbaycan-

lılar minlərlə ölənlər barədə məlumat verirlər.

“*Sandi Tayms*” qəzeti (London).

1 mart 1992-ci il-Erməni əskərləri minlərlə ailəni məhv etmişlər.

“*Faynensl Tayms*” qəzeti (London)

9 mart 1992-ci il-Ermənilər Ağdama tərəf gedən dinc əhalini güllələmişlər. Azərbaycanlılar 200 nəfərə qədər cəsəd saymışlar.

“*Tayms*” qəzeti (London)

4 mart 1992-ci il-çoxları eybəcər hala salınmışdır, körpə qızın ancaq başı qalmışdır.

“*İzvestiya*” (Moskva)

4 mart 1992-ci il-Videokamera qulaqları kəsilmiş uşaqları göstərir. Bir qadının sifətinin yarısı kəsilmişdir. Kişilərin skalpları-baş dərisi soyulmuşdur, ermənilər vaxt itirməmək üçün barmaqdan üzüyü barmaq, qulaqdan sırğanı qulaqla birlikdə kəsmişlər.

Bütün bunlar Xocalı faciəsinin necə də ağır bir faciə olmasından, xalqımızın başına gətirilən müsibətlərdən, erməni qəddarlığından, erməni vəhşiliklərindən xəbər verir.

Xocalı bizim qan yaddaşımızdır. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, uşaqlarımızın göz yaşları, qadınlarımızın, ana və bacılarımızın ah-naləsi, fəryadıdır... Xocalı bizim qanla yuyula biləcək bir ləkəmidir!

Xocalı faciəsi elə bir ağır yüküdür ki, tarix yaşadıqca bu yükün ağırlığını hiss edəcəyik.

Xocalı faciəsi tariximizin qanlı səhifəsidir. Bunu heç vaxt unutmaz olma.

Ey ulu tanrı, Azərbaycan xalqına Xocalı kimi faciə bir daha qismət etmə, ulu tanrı heç bir xalqın taleyinə belə bir qanlı səhifəni yazmasın. Başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, namusuna təcavüz edilmiş qadınların göz yaşları, ah naləsi bizi hər an döyüşə səsləyir.

Şəhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Ermənilər həm də bəşəriyyətin tarixinə qara ləkə vurublar

31 il öncə Xocalı soyqırımının törədilməsi ilə ermənilər həm də bəşəriyyətin tarixinə qara ləkə vurublar. Bu soyqırım ermənilər tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş ilk vandallıq hadisəsi deyil. 1918-ci ilin mart-aprildə Bakı, Şamaxı, Quba, Muğan və Lənkəranda ermənilər 50 min azərbaycanlıyı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz doğma yurduvalarından didərgin salmışlar. Təkcə Bakıda 30 minə yaxın azərbaycanlı xüsusi qəddarlıqla öldürülmüşdür. Əvvəlcədən planlaşdırılmış şəkildə təkə erməni əsgərləri deyil, Bakıdakı ermənipərəstlər də bu savaşa qoşuldular. Yaxşı silahlanmış və hərbi hazırlıqlı erməni əsgərləri müsəlmanların evlərinə basqınlar edərək, onları öldürür, işgəncə edirdilər.

1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan tarixinin ən dəhşətli səhifələrindən biri olan Xocalı soyqırımı zamanı Ermənistan silahlı qüvvələri beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini kobudcasına pozaraq keçmiş sovet ordusunun Xankəndidə yerləşən 366-cı alayının işti-

rakı ilə Xocalı şəhərinə hücum etdi və dinc əhaliyə misli görülməmiş qəddarlıqla divan tutdu. Faciə günü Xocalı şəhərini tərk edən əhali pusquya salındı, erməni hərbi postları tərəfindən ya atəşə tutularaq qətlə yetirildi, ya da əsir götürüldü. Hücum başladıqdan sonra şəhərdə qalan 2500-ə yaxın əhali azərbaycanlıların nəzarətində olan ən yaxın məkana çatmaq məqsədilə şəhəri tərk etməyə cəhd etdilər. Əsasən qadın və uşaqlardan ibarət əhalinin qalan hissəsi dağlarda hərəkət edən zaman donurma nəticəsində həlak oldular. Ümumilikdə 106 qadın, qətlə yetirildi, 1275 sakin girov götürüldü, 150 nəfərin taleyi isə bu gündə də naməlum qalıb. Şəhər yerlə-yeksan edildi.

"Bu soyqırım, eyni zamanda, bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir" - deyən ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis "Xocalı soyqırımı günü haqqında" qərar qəbul etdi. 25 fevral 1997-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini yad etmək

Müfqi Məmmədli, millət vəkili

məqsədi ilə hər il fevral ayının 26-sı Azərbaycan Respublikası ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq sükut dəqiqəsi elan edilmişdir.

Gücləri yalnız əliyalın insanlara çatan mənfur ermənilər Xocalı soyqırımını törətməklə Azərbaycan xalqının gözünü qorxutmaq istəsələr də, buna nail ola bilmədilər. Bu faciə hər birimizi dərinəndə yaraladı, amma milli iradəmizi, azadlıq eşqimizi, işğalla barışmaz mövqeyimizi sarsıdca bilmədi. 2020-ci il Vətən

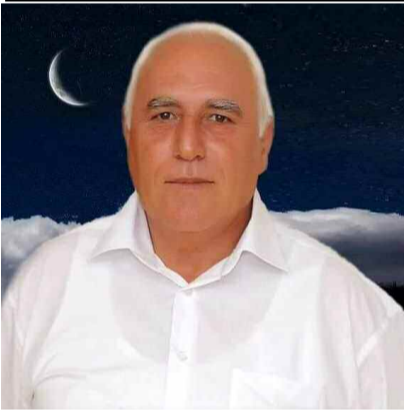
müharibəsində Azərbaycan Ordusu 30 il işğal altında qalan torpaqlarımızı azad etməklə yeni reallıq yaratdı. 44 günlük müharibədə misilsiz igidlik nümunələri göstərən qəhrəman ordumuz Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Xocalı faciəsi qurbanlarının qisasını döyüş meydanında aldı, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmadı.

Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması, bu faciənin beynəlxalq aləmdə yayılması, qətləmə obyektiv qiymət verilməsi istiqamətində Heydər Əliyev Fondunun gördüyü işləri də xüsusi qeyd etmək lazımdır. 2008-ci ildə Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlatılan "Xocalıya ədalət" kampaniyası sayəsində soyqırım haqqında həqiqətlərin dünyada çatdırılmasına, bu faciənin Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş cinayət kimi tanınmasına nail olunmuşdur. Kampaniya çərçivəsində bugünkü Avropa, Asiya, Afrika, Şimali və Cənubi Amerikanın 70-dən çox ölkəsində bu faciə ilə əlaqədar tədbirlər keçirilmiş, müxtəlif ölkələrin parlamentləri və

dövlət qurumları qarşısında etiraz aksiyaları, piketlər, habelə seminarlar, konfranslar keçirilib, kitablar nəşr olunub, filmlər çəkilmişdir. "Xocalıya ədalət" kampaniyası sayəsində Xocalı faciəsi bir sıra dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmışdır.

Ümumiyyətlə, Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanınması istiqamətində aparılan sistemli tədbirlər nəticəsində, Xocalı faciəsi bir çox ölkələrdə qəbul olunan parlament aktlarında, ABŞ-ın 30-dan çox ştatının qanunvericilik qurumları və qubernator proklamasiyaları səviyyəsində tanınıb. 2013-cü ilin fevral ayında Qahirədə keçirilən İƏT İslam Zirvə Konfransının 12-ci sessiyasında qəbul olunan Yekun Kommünikədə üzv dövlətlər Xocalı soyqırımının tanınması istiqamətində zəruri səylər göstərməyə çağırılırlar.

Bu gün hər bir azərbaycanlının qarşısında mühüm vəzifələrdən biri Xocalı soyqırımı və bütövlükdə ermənilərin Dağlıq Qarabağda törətdikləri vəhşiliklər haqqında həqiqətləri olduğu kimi dünya ictimaiyyətinə və gələcək nəsillərə çatdırmaqdır.

Ədalət Bədirxanov

XOCALI (poema)

Daş körpənin dilindən
Proloq
"Ya Qarabağ, ya ölüm,
Başqa yolu yox artıq!"-
Deyəsən unutmuşuq,
Qan quruyubdur artıq?
Vətən dediyin bu yer
Yaddan çıxıbsa əgər,
İndi doğru cavab ver,
Qeyrət satılıb məgər?
Budur Vətən torpağı,
Budur Vətən bayrağı?
Hanı boz canavarlar,
Hazırkı mərd oğullar?
Haray, yenə də haray,
Cihad savaşıdır artıq!
Qanlı qış gecəsindən
Neçə gün keçir artıq!

I hissə YAŞAMAQ İSTƏYİRƏM

Bu haray elan deyil,
Lal körpə harayıdır,
Bizi tək analar yox,
Dünya anlamalıdır!
"Vətən" adlı igidim,
Dəyanət istəyirəm!
Yağya ölüm gerek,
Əsirtək istəmirəm!
Nifrətimlə yenidən
Bir savaş istəyirəm,
Kələklər yetər artıq,
Diri hay istəmirəm!
Qəlpə dəyən, ayılan

Sağ dığa istəmirəm,
Boş hədəfə şığıyan
Bir güllə istəmirəm!
Deyin, dünya tanısın
Qoy vəhşi toxumları,
Sözdə dövlət sayılan
Əkiz – "xaç" tulaları.
Hamı savaş gözləyir,
Mən dava istəmirəm,
Doğmaca torpağımı
Tam azad istəyirəm!
Kürsüdən çıxırmağa
Mif, yarış istəmirəm!
ATƏT özünə gülür,
Mən alqış istəmirəm.
Yenidən dağ aşmağa
Yoxdur daha taqətim.
Didəm qanla dolsa da,
Budur hal vəziyyətim.
Duyan yoxdursa əgər,
Kimə gerek niyyətim?
Qisas alın, baş kəsin,
Qana-qan istəyirəm!
Ey şanlı Milli Ordum,
Mərhəmət istəmirəm.
Haylar ölü can versin
Canlı can istəmirəm.
Əsir kimi sağ qalan
Bir canlı istəmirəm,
Yaşamaq istəyirəm,
Yaşamaq istəyirəm!

II hissə BİR ANA QUCAĞINDA

Mən bir uşaq doğuldum
Yaşamağa cahanda.
Tam haqqımla vətəndaş,
Xocalı torpağında.
Qəsd olundu yurduma
Gecənin son çağında.
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda
Dondum, heykələ döndüm
Bir ana qucağında.
Bilmədim sevgi nədir,
Bilmədim həyat nədir.
Bölmədim sevincimi,
Bildirmədim dərd nədir.
Bilmədim ölmək üçün
Günahlarım bəs nədir?
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda
Dondum, heykələ döndüm

Bir ana qucağında.
Mənim yaşda günahsız
Körpələr nə qədərdir?
Qoy duysun bəşəriyyət,
Bəlkə yüz minlərlədir.
Bu quduzluq, soyqırım,
Qan dünyaya ləkədir.
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda
Dondum, heykələ döndüm
Bir ana qucağında.
Qoca, qadın, ya körpə -
Heç kimə baxmadılar.
Qışqıran hər bir kəsin
Başından vururdular.
Məni möhkəm vurdular,
Yəqin ölmüş sandılar.
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda
Dondum, heykələ döndüm
Bir ana qucağında.
Qızıdır məni, ey Günəş,
Mən bəşər övladıyam.
Anamın qucağında
Donmuş buz parçasıyam.
Bir daş olsam da belə,
Ruhum bilir hardayam.
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda
Dondum, heykələ döndüm
Bir ana qucağında.

Epiloq

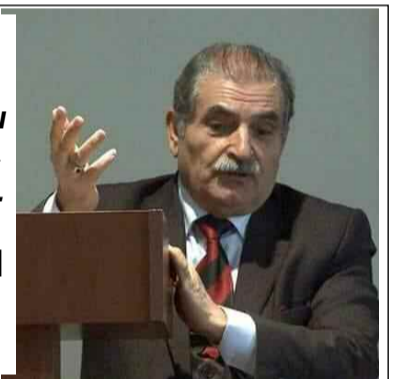
Hər il gəlib keçirik
Heykəlinin önündən,
Sənə baxa bilmirik,
Gizlənik gözündən.
Dünyaya göstəririk,
Guya səni anırıq,
Əslində belə deyil,
Xəcalətli qalırıq.
Tezəcə qisas alınsa,
Sevincimi bölərdim.
Hayların göz yaşını
Qanlı güllə silərdim.
Bilmirəm nə istəyir,
İblis yenə "vur" deyir.
İnsanlığ sülhü sevir,
Hamı bizə "dur" deyir.
Ey çırpınan canlı daş,
Kaş bitəydi bu savaş,
Öz yurduna dönəydi
İnsanlar yavaş-yavaş!

Son

23/25.02.2016

**Mürvət Qədimoglu
Həkəri,
Şair-publisist.**

XOCALIM

Üstümüzü qara duman bürüdü,
Bu dərdimiz kif bağladı, çürüdü.
Düz otuz il bir igidin ömrüdü,
Bu illəri üzü qara yaşadıq,
Gözləri nəm, qəlbi yara yaşadıq.
**YAĞMALANAN, VİRAN OLAN XOCALIM,
YAD ƏLLƏRLƏ YALAN OLAN XOCALIM!**
Şirin nəgmə hey oxuya-oxuya,
Yağı bizi yaman verdi yuxuya.
Xerosima, Xatın dərdli bu dünya,
Bir Xocalı yarası da aldı, oy!
Dünya yenə qan çanağı oldu, oy!
**YAĞMALANAN, VİRAN OLAN XOCALIM,
YAD ƏLLƏRLƏ YALAN OLAN XOCALIM!**
Sən dünyanın ah-amanlar sarayı,
Harayına verən yoxdu harayı.
Anaların sən fəryadı, harayı,
Yanlarında üzü qara qalmış, q.
Ər olsaq da, bir bar verməz qamış, q...
**YAĞMALANAN, VİRAN OLAN XOCALIM,
YAD ƏLLƏRLƏ YALAN OLAN XOCALIM!**
Yuxudaydı o vaxt qeyrət güdənim,
Yarasisən Vətən adlı bədənin...
Təbriz dağlı, Şuşa dərdli Vətənin
Sinəsində bir sağalmaz yaram, oy,
Talan etdi səni "axber" Aram, oy!
**YAĞMALANAN, VİRAN OLAN XOCALIM,
YAD ƏLLƏRDƏ YALAN OLAN XOCALIM!**
Qəlbimizdə dərdin, qəmin dənizi,
Bu dünyanın bir sağalmaz mərezi.
Belə zülmü görməmişdi yer üzü,
Sən tarixin qanla dolu yaddaşı,
Yaman bizi yaraladı yad daşı.
**YAĞMALANAN, VİRAN OLAN XOCALIM,
YAD ƏLLƏRDƏ YALAN OLAN XOCALIM!**

Hacı Paşa Ağaoğlu

Xocalı faciəsi

Xoca Alı qalx ayağa et nəzər
Bilməzdin yurdunda yağılar gəzər.
Məlunlar yurduyu qaladı oda
Yurdun laiq deyil bu müdhiş ada.

Ruhən fəryad etdi xan Pənahəli
Dedi ki, bu işdə var yadlar əli.
Qarabağ, həm sözü, özü mənimdi
Qarabağ yağıya daim qənimdi.

Azıxdan bu yana var Qarabağım
Murovum Kəpəzim Topxana dağım,

Andranik alıbdı Qarabağ dağın
Sultan bəy kəsibdi onun qulağın.

Biri balta oldu bri sap oldu
İkisi birləşib bu yurda doldu
Süngülər dəldilər xalqın bağırını
Götürə bilmədik biz bu ağrını

Gəlişin yüz əlli ili olunca
"Qonaqlar" şənliklər etdi doyunca
Azıxdan yüz əlli çıxsaq nə olar
"Qonağın" payına neçə il qalar?

Abidə qoydular yüz əlli ilə
Hər yerdə fərəhlə gətirib dilə,
Yüz əlli ildir ki, bizlər burdayıq
Yüz əlli ildir ki, bizlər dardayıq.

"Qonaqlar" səsinə atıb başına
Çıxıb Topxananın lap düz qaşına
Dedilər Qarabağ bizim olubdu
Müsləman sonradan yurda dolubdu.

Əvvəl Kərbala sonu Xocalı
Müsləman yanaraq görüb bu halı.
Ata baxa-baxa məhv oldu bala
Oda qaladılar nə ola-ola

Süngülər tuşlandı növrəstələrə
Faşistlik etdilər görün kimlərə?
Kəsilmiş başları təpiklədilər
İlahi iraq et etdilər nələr.

Balanın ətini verib anaya
Birdəki O, qoca xala Sonaya
Onlar yemədiklər başlar kəsdilər
Növbəti "qurbana" tez tələsdilər.

Sədəflər çəkildi dişlər çəkildi
Yerinə qurğuşun mərmii əkildi.
Qızası axmalı müsləman qanı
Görənlər gördülər bu dəhşət anı.

Tofiqə dedilər atanı göstər
Dinmədi vüqarla bu ər oğlu ər
Gülləni Tofiqə tuşlayan zaman
Tofiqin atası istədi aman.

-Əvvəl məni öldür sonra kimisə
-Məhəldə qoymarıq sizlertək kəsə
Oğulun ölümün sən görməlisən
Nədən zövq alırıq sən bilməlisən.

O gecə meşədə xəlif ağladı
Palıdlar baş əyib qara bağladı.
Deyən buludlarda yerə endilər
Dilsiz daşlar belə ax, dilləndilər.

İbrahim xan ruhu nalə edibdi,
Ruhu Nətavanın yurddan gedibdi
O gecə göylərdə buludlar qara
Vuruldu bu yurda sağalmaz yara.

Vaqif də o gecə fəryad eylədi
Görünməz dəhşəti ərşə söylədi
Səlim bəy fəryada qatıb naləsin
-Tarix görməmişdi zülmün beləsin

Min belə səhnədən doymadı kafər
Məhv oldu insanlar çox ər oğlu ər
Nalələr çevrilib oldu Mübariz
Yüz kafər yox oldu qaldı tarix, iz.

Tomrislər, Babəklər, Mübarizlərin
Bu yurd onlarındı O, şir dizlərin
Qılınclar sıyrılar bu gün sabaha,
Yağıdan heç əsər qalmaz bir daha.

Misirdə Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsi anılıb

Fevralın 26-da Azərbaycanın Misirdəki səfirliyində Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar anım mərasimi keçirilib.

Səfirlikdən bildirişlər ki, tədbirdə Misirdəki Azərbaycan icması, yerli mətbuat nümayəndələri və ziyalılar iştirak edib, Xocalıda baş vermiş faciəni əks etdirən fotosərgi təqdim olunub.

Anım mərasimi Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsinin bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başlayıb.

Sonra səfirliyin müşaviri R.Vəliyev çıxış edərək, erməni silahlı qüvvələri tərəfindən Xocalıda törədilmiş dəhşətli faciəni dinc əhaliyə qarşı ən ağır cinayət və dünya tarixinin ən qanlı səhifələrindən biri kimi xarakterizə edib, bu hadisənin baş vermə səbəbinin Ermənistanın dövlət səviyyəsində Azərbaycan qarşı həyata keçirdiyi nifrət, vəhşilik və zorakılıq siyasətinin nəticəsi olduğunu söyləyib.

O, Azərbaycan xalqının qan yaddaşına yazılmış bu faciənin hazırda dünyanın bir neçə beynəlxalq təşkilatı, həmçinin 18

dövlətin qanunverici orqanları tərəfindən soyqırımını və insanlıq əleyhinə cinayət aktı kimi dəyərləndirən qətnamələr qəbul etdiyini, buna baxmayaraq, onu törədənələrin indiyədək məsuliyyətə cəlb olunmadığını diqqətə çatdırıb.

Misir ziyalı M.Sələmə çıxış edərək, Xocalı qətləmi ilə bağlı fikirlərini bölüşüb, müdafiəsiz dinc əhaliyə qarşı törədilmiş bu soyqırımında yüzlərlə uşağın, qocanın və qadının həlak olmasını, bir şəhərin yerlə-yeksan edilməsini dünya tarixinin nadir faciələrindən biri kimi qiymətləndirib. Yaşanmış faciəyə baxmayaraq, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı humanitar qaydalara əməl etməsinə, təminatlılıq və insani davranışına sadıq qalmasına diqqət çəkib.

Azərbaycanın Misirdəki icmasının rəhbəri S.Nəsirov Xocalı faciəsinin planlı şəkildə erməni vəhşiliyinin davamı olaraq baş verdiyini, bu soyqırımını aktına mövcud beynəlxalq hüquq çərçivəsində qiymət ver-

ilməsinin vacibliyini vurğulayıb.

Misirli jurnalist M.Yasin çıxışında Misir xalqının bu faciəli günlərdə Azərbaycanın yanında olduğunu söyləyərək, Xocalı soyqırımının bütün bəşəriyyətə qarşı törədildiyini, bu faciənin irqi ayrı-seçkilik və

zorakılıq aktı kimi dünya tarixində qara ləkə olaraq qalacağını bildirib.

Tədbir çərçivəsində fotosərgi ilə yanaşı, Xocalı faciəsinə həsr edilmiş videoçarx nümayiş olunub, etdirilib, ərəb dilində kitablar paylanılıb.

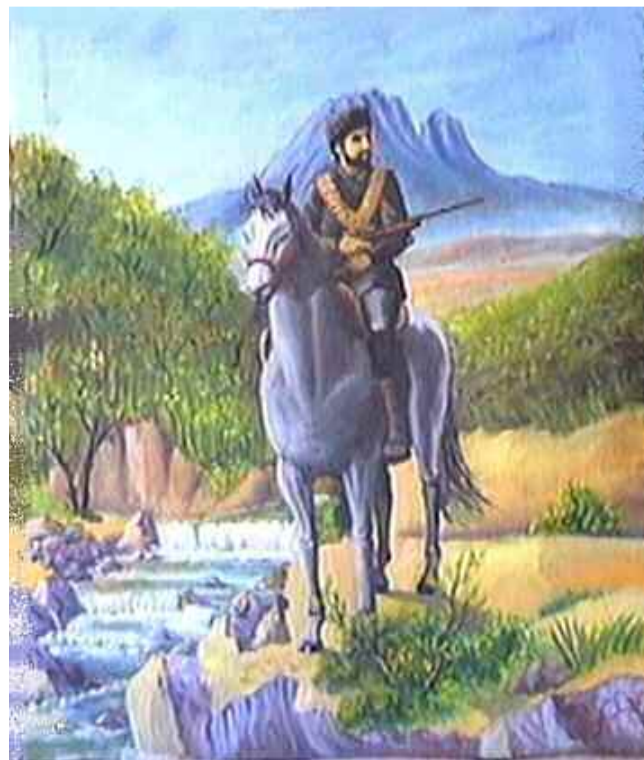
Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınlı Çal Aslan

Düzü əslən Laçınlı olan bu tarixi qəhrəman Çal Aslan haqqında eşitməmişdim. Və bu günə kimi də heç bir məlumatım da yox idi. Amma Qarabağın Çal Aslan adlı igid və qəhrəman oğlu olub. Bəs Çal Aslan kimdir? Bununla bağlı paytaxta çıxıb sorğu apardıq. Heç kəs bu qəhrəmanı tanımadı. Amma əslən laçınlı olan bir gənc başını bulayıb dedi ki, belə bir ad eşitmişəm. Amma kimliyi haqqında heç nə bilmirəm. Öz-özümü düşündüm:

Bəlkə taksı sürücülərinə müraciət edim? Çünki sürücülər daha çox əhali ilə sıx təmasda olur, qəzet-jurnal oxuyurlar. Taksı sürücülərindən biri gülə-gülə dedi: "Sizi nə maraqlandırır?" jurnalist olduğumu ona dedikdə o, belə cavab verdi: Çal Aslan mənim babam olub. Sürücünün adı Məhəmməd Piriyevidir. M.Piriyevidən bildirdi ki, əslən laçınlı olsalar da, Ağdamda doğulub, boya-başa çatıb: "Çal Aslan Laçın rayonunun Kürdhacı kəndində doğulub, Soltan bəyin əmisinə oğludur. Bölgələrdə, eləcə də camaat arasında adıçəkilən bu tarixi şəxsiyyət haqqında o qədər də məlumat yoxdur. Çal Aslan elə aslan kimi kişi olub. Cəngavər, qorxmaz, dizi bükülməz bir igid olub. Onun gülləsindən quş da ötmə bilməzdi. Çal Aslanın adı gələndə yağdı düşmən zağ-zağ əsərdi. Azərbaycan xalqı Soltan bəyi daha geniş tanıyır. Amma Çal Aslan ondan da qoçaq olub. Elə Soltan bəy kimi ağıllı adam olub. Bir sözlə, Çal Aslan soltan bəyin sərkərdəsi idi".

M.Piriyevidən onu da dedi ki, babası haqqında elə dərin məlumatı olmayıb: "Allah rəhmət ələsin akademik Xudu Məmmədova, bir gün Xudu müəllim doğulduğu doğma kəndi olan Mərziliyə gəlir və söhbət Çal Aslandan düşəndə o deyir ki, ə, görün Çal Aslanın burda qohumlarından kimi var, onu mənimlə görüşdürün. Çünki o igid haqqında sinəm doludur. Nə qədər sağam, qoy bu məlumatları onun qohumlarına çatdırım. Onda çox kiçik idim. Ağlım elə sən deyən kəsmirdi. Amma babam haqqında Xudu müəllimin dediklərindən bir-iki kəlmə qalıb. 1918-ci ildə Andranik Gürcüstana getmək üçün Paşa bəydən yol istəyir və bunun müqabilində ona bir qatır yükü qızıl vəd edir. Paşa bəy Çal Aslanla Soltan bəyi yanına dəvət edib bu haqda

onların fikirlərini öyrənir. Bu dəmdə Çal Aslan belə cavab verir ki, biz gərək Şuşa qubernatoru Xosrov bəyin yanına gedək və ona bu haqda məlumat verək. Çal Aslanla Soltan bəy Şuşaya

Xosrov bəyin yanına gedib bu haqda ona məlumat verirlər ki, Andranik böyük qoşunla üstümüzə gəlir. Xosrov bəy çox uzaqqörən və ağıllı adam olub. O, Çal Aslanın sözündən tutur və bir az fikirləşib deyir - "Aslan, əmioğlu fikirin nədir?" Çal Aslan Xosrov bəyə belə cavab verir ki, düşməyə yol vermək olmaz. Amma Andranik bizə bir qatır yükü qızıl vəd edib deyir ki, siz yer verin mən qoşunlarımla birgə Gürcüstana keçirəm. Xosrov

bəy Çal Aslanı söyləyir ki, sən üz-gözümdən sərkərdəlik yağır, bir sərkərdə kimi bu haqda nə fikirləşirən? O belə cavab verir ki, Andranikə bildirəcəyəm ki, camaat başa düşməsin deyə topları sökün, onu qatırlara yükləyin və sizə onda yol verəcəyəm. Bu təklif Xosrov bəyin çox xoşuna gəlir və sağ əlini Çal Aslanın kürəyinə vurub deyir ki, əmioğlu sən əsl sərkərdəsən və mənim sualıma da sərkərdə kimi cavab verdin. Belə də olur. Bu siyasətə Zabux çayında 3 gün qanlı döyüş gedir. Çal Aslan öz dəstəsi ilə 40 min erməni silahlılarını məhv edir".

Müsaibin onu da söylədi ki, 11-ci qızıl ordu Azərbaycana gələndən sonra bolşeviklərin əlinə keçməsin deyə Soltan bəy Çal Aslanı təklif edir ki, artıq Azərbaycan sovet ordusunun əlində olduğundan onunla Türkiyəyə getsin: "Çal Aslan etiraz edib deyir ki, kişi də vətənini düşmən əlində qoyub gedəmi? Qürbətə yaşamaqdansa və yad məzarın olmaqdasansa vətəndə qalmaq daha yaxşıdır. Çal Aslan qucaqlayıb, öpüşüb ayrılan zaman Soltan bəy dərinləndən ah çəkib belə bir bayatı söyləyir:

*Əziziyəm, dolan gözüm,
Dol gözüm, dolan gözüm.
Gedərsən qayıtmazsan
Vətəni dolan gözüm.
Çal Aslansa belə cavab verir:
Xoruz keçdi, çağırır
Vədə keçdi, çağırır
Başım cəllad əlində,
Dilim dostu çağırır.*

Hətta deyilənə görə orda hər iki qəhrəman düşmən əlinə keçməsin deyə bir-birlərinə güllə da atmaq istəyirmişlər. Amma Soltan bəy uzaqqörənlik edib Çal Aslanı deyir ki, özümüzi öldürə bilirikamma arvad-uşağı fikirləşmək lazımdır. Düşmən çoxdur. Soltan bəy ailəsini Çal Aslanı tapşırıb Türkiyəyə gedir. Bolşeviklər Çal Aslanı tutub Qazaxıstana sürgün edir. Sürgündə onun iki gözü də tutulur və axırda gəlib vətəndə ölü". M.Piriyevidən onu da vurğuladı ki, Çal Aslanın nəticəsi Fazil Mehtiyev də Azərbaycanın milli qəhrəmanıdır.

Qələndər Xaçınçaylı

Nêçîrvan Barzanî ji bo serdana Îmaratê hat vexwandin

Serokê Îmaratê vexwend-nameyek pêşkêşî Serokê Herêma Kurdistanê kir ku serdana wî welatê bike.

na hevkarîyên di navbera wan de kirin û rewşa siyasî û aborî ya Iraq û Herêma Kurdistanê û pêwendiyên Hewlêr-Bexdayê

Nêçîrvan Barzanî, amaje xwestek û giringiya welatê xwe ji bo pêwendiyên li gel Herêma Kurdistanê û hevkarîya hevbeş di navbera wan de di warên cuda de nîşan da. Herwiha ji bo gotûbêjkirina derbarê berjewendiyên hevbeş di navbera her du welatan de, çavê wî li wê ye ku li Îmaratê bi Nêçîrvan Barzanî re bicive.

Ji aliyê xwe ve, Nêçîrvan Barzanî jî silav û rêz ji Serok Al Nahyan re şand û bi dilzweşî vexwandnameya bo serdana Îmaratê qebûl kir û behsa giringiya pêwendiyên Îmarat li gel Iraq û Herêma Kurdistanê kir.

Pirsa bûdce, yasaya petrol û gazê ya di navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal a Iraqê de, rewşa Şingalê û pêşatên dawî yê navçeyê bi giştî, tewereke din a hevdfîtinê bû.

KDP.info

Îro Yekşema 26.2.2023 Serok Nêçîrvan Barzanî pêşwazî li Konsulê Giştî yê Îmarat Ehmed İbrahîm Seîd El-Zaharî kir.

Di hevdfîtinê de herdu aliyan tekez li ser bihêztirkirina peewendiyên Iraq û Herêma Kurdistanê ligel Îmaratê û berfirekiri-

gotûbêj kirin. Her wiha Konsulê Îmarata Erebbî vexwandnameya fermî ya Serokê Îmarata Erebbî Şêx Mihemed Bin Zayid Al Nehyan gihand Nêçîrvan Barzanî bo serdana welatê wî bike.

Di vexwandnameyê de, Serok Al Nahyan, ji bilî silav û rêz bo

Li Kerkûkê 15 roj dem dan malbatên Kakeyî da ku malên xwe vala bikin

Hat ragihandin, ji bo 31 malbatên Kurd ên Kakeyî yê li Kerkûkê 15 roj dem hatiye dayîn ku malên xwe vala bikin.

Malbatên Kakeyî yê ku beriya niha sirgûnî bajarên cuda hatin kirin û piştî sala 2003an vegeriyar Kerkûkê, careke din di bin xeteriya derxistina malên xwe de ne. Ji 31 malbatan tê xwestin bi hinceta qada ku mala wan lê ye dikeve qada projeya giştî.

Ciwamêr Mehmûd ku ev 17

sal in li vê taxê dijî diyar kir, beriya niha jî Kerkûkê hatibûn derxistin, dema vegeriyar ev erd ji wan re hatibû veqetandin û niha jî dixwazin bîr derxistin.

"Wan ji me re ragihandin, divê em vê derê vala bikin. Em nizanin em diçin ku derê. Siyasetmedar çima li ser me tiştêkî nabêjin?"

Rêveberiya Çavkaniyên Avê ya Kerkûkê ji bo malbatên mijara gotinê belgeyek îmze kiribû û

gotibû ku wê di nava 15 rojan de malên xwe vala bikin û hat gotin, ev xanî bûne sedem ku proje were rawestand.

Welatiya bi navê Necîbe Hebîb ji K24ê re wiha gotiye: "Ez ji sedî 40 astengdar im, ez nikarim tiştêkî bikim. Em ê herin ku derê? Divê tazminatê bidin me da ku em herin cihekî din."

Berpîrsên Rêveberiya Çavkaniyên Avê ya Kerkûkê diyar dikin ku hemû xaniyên sînore milkiyetê derbas dikin wê werin hilweşandin û di qonaxa bê ya projeyê de jî wê hin xanî werin hilweşandin.

Rêvebirê Çavkaniyên Avê yê Kerkûkê Zekî Kerîm Ehmed jî ragihandiye, me bi nameya Parêzgarîyê ev xanî agahdar kirin. Divê ev cih bîr valakirin ji ber ku sînore milkiyetê derbas kirine."

Bi projeya ku di sala 2022an de destpê kir û budceya wê 2 milyar dînar e, tê pêşbînîkirin ku kaniya Xasê bi şeweyeke nûjen were birêxistinîkirin. **PeyamaKurd**

Wezîrê Rewşenbîrî: Cîbicînekirina yasaya zimanên fermî li Herêma Kurdistanê berpirsyariya me ye

Wezîrê Rewşenbîrî û Lawan Mihemed Seîd Elî ragihand, yasaya zimanên fermî li Iraq û Herêma Kurdistanê nehatiye cîbicîkirin û got: "Cîbicînekirina yasaya zimanên fermî li Herêma Kurdistanê berpirsyariya me ye." Wezîrê Rewşenbîrî û Lawan Mihemed Seîd Elî di konferansa li ser pîrsîrêkên ziman di medya û reklamên bazirganî de ku ji aliyê Rêveberiya Giştî ya Ragihandin û Weşanê ve tê organîzekirin got, Yasaya Wezareta Rewşenbîrî û Lawan ku ji aliyê Parlamentoya Kurdistanê ve hatiye derxistin, erkê parastina zimanê Kurdî û zimanên din bi vê wezarete spartiye.

Got: "Di çarçeweya vê yasayê de Wezareta Rewşenbîrî û Lawan bi erkê xwe dizane ku giringiyê bide vê pîrsê û di xema parastina zimanê Kurdî û zimanên pêkhatayan de be." Di sala 2014an de Encûmena Nûneran a Iraqê yasaya zimanên fermî derxist ku tê de tekezî li ser firehiya zimanî li Iraqê tê kirin, di dawiya wê sale de jî Parlamentoya Kurdistanê yasaya zimanên fermî li Herêma Kurdistanê derxist. Mihemed Seîd Elî got, yasaya zimanên fermî li Herêma Kurdistanê ji 27 madayan pêk tê û hemû warên taybet bi zimanê yasay û dadgehê, zimanê sazîyên hikûmetê,

zimanê perwerdeyê û zimanê rêk xistiye. Got: Tevî piştewaniya destûr û yasayan bo zimanê Kurdî û

zimanên pêkhatayan, lê heta niha ew yasa li Iraq û Herêma Kurdistanê nehatiye cîbicîkirin.

Wezîrê Rewşenbîrî û Lawan ê Herêma Kurdistanê derbarê cîbicînekirina yasaya zimanên fermî de got: "Sûcê me ye, lewma divê Wezareta Rewşenbîrî û aliyên pêwendîdar bi cidî li ser vê mijarê kar bikin." Di Konferansa Pîrsên Ziman di Ragihandin û Reklama Bazirganî de, di du rojan de dê 4 panel ji aliyê pisporên ziman û rojnamevanan ve werin pêşkêşkirin. **Nerina Azad**

Serok Barzanî bo malbata Xusrew Caf: Ez hevbeşê xema we me

Îro Çarşema 22.02.2023yê Serok Mesûd Barzanî ji ber koça dawî ya birayê wî peyamekî serxweşiyê arasteyî Xusrew Caf kir.

Peyama Serok Barzanî wiha ye:

"Bi navê Xwedayê mezin û dilovan

Birayê birêz Kak Xusrew Caf

Bi xemeke mezin min nûçeya koça dawî ya kesayetiyê diyarê hoza Caf û birayê we yê birêz Kîsra Caf bihîst.

Pirse û sersaxiyên xwe pêşkêşî we û malbat û kesukarên we dikim û xwe bi hevbeşê xema we dizanim. Ji xwedayê mezin hêvîdar im ruhê xwedêjêrazî Kîsra Caf bi behîsta fireh şad bike û hedar û aramiyê bi hemû aliyek bibexşe.

Inna Lillêh We Inne lleyhî Racîun (Em Ji Xweda Hatin û Emê Dîsa Vegerin Xweda)

Mesûd Barzanî, 22ê Şubata 2023"

Mesrûr Barzanî yekem portala vîzeya elektronî li Kurdistanê ragihand

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî yekem portala vîzeya elektronîkî li Herêma Kurdistanê

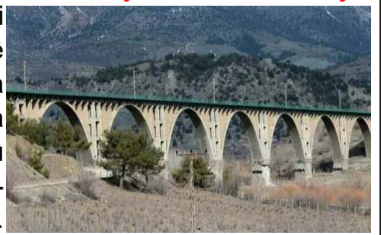
ragihand, ku ev yek beşek ji bernameya hikûmetê ya di warê dijitalîkirina xizmetên giştî de ye.

Mesrûr Barzanî di vîdyoyekê de ku li hejmara xwe ya fermî ya "Twitter" belav kiriye, got: "Di çarçoveya xizmetên hikûmetê de, kêfxweş im ku me niha projeya E-Vîza (vîzeya elektronîkî) (<https://t.co/EwkBlqVvHn>) da destpêkirin."

Derbarê armanca damezirandina vê projeyê de, Mesrûr Barzanî eşkere kir ku ev proje dê alîkariya hemû wan kesan bike ku dixwazin ji bo geştiyariyê yan jî veberhênanê serdana Herêma Kurdistanê bikin. Serokwezîr Mesrûr Barzanî ragihand jî, bi rêya vê projeyê, kesên ku dixwazin serdana Herêma Kurdistanê bikin, dê di demeke kurt de vîzeya xwe bistînin. **KDP.info**

Pira Alman a 94 salî di erdhejê de hilneweşiya

Pira Alman a ku li navçeya Serê Golê yê Semsûrê ye, ji erdheja ku navenda wê Mereş a Bakurê Kurdistanê bû û li 11 parêzgehan bandora wê hebû, hilneweşiya.

Pira Goksu ya dîrokî (Pira Almanî) ku di çarçoveya Projeya Rêhesinê ya Bexdayê ya Siltan Abdulhamîdê Duyem de di sala 1929an de ji aliyê Almanan ve li ser Çemê Reş hatibû çêkirin, di karesata erdhejê de xisareke cidî nedîtiye û li ser pêyan maye.

Pira Alman a li navçeya Serê Golê ku di sala 1927an de dest bi çêkirina wê hate kirin, di sala 1929an de bi dawî bû û kete xizmetê. **Nerina Azad**

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çiyê? Ev **ave**.
Bu nêdir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

diran

Ev çiyê? Ev **dirane**.
Bu nêdir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çiyê? Ev **agire**.
Bu nêdir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çiyê? Ev **mare**.
Bu nêdir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çiyê? Ev **bizine**.
Bu nêdir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çiyê? Ev **balone**.
Bu nêdir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çiyê? Ev **bacane**.
Bu nêdir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çiyê? Ev **otomobile**.
Bu nêdir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çiyê? Ev **taCe**.
Bu nêdir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

Canî

Ev çiyê? Ev **Canie**.
Bu nêdir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcîk

Ev çiyê# Ev **Cûcike**.
Bu nêdir? Bu cücədir.
Что это? Это цыплёнок.
What is it? It is a chicken.

finCan

Ev çiyê# Ev **finCane**.
Bu nêdir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çiyê? Ev **çave**.
Bu nêdir? Bu gözür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

çêlek

Ev çiyê? Ev **çêleke**.
Bu nêdir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

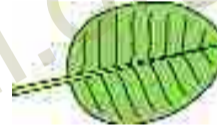
defter

Ev çiyê? Ev **dəftere**.
Bu nêdir? Bu dəftərdır.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çiyê? Ev **dare**.
Bu nêdir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

belg

Ev çiyê? Ev **belge**.
Bu nêdir? Bu yapraqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çiyê? Ev **eloke**.
Bu nêdir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

çaynîk

Ev çiyê? Ev **çaynîke**.
Bu nêdir? Bu çaynıkdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çiyê? Ev **çakûçe**.
Bu nêdir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

dest

Ev çiyê? Ev **deste**.
Bu nêdir? Bu əldır.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çiyê? Ev **dile**.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

ker

Ev çiyê? Ev **kere**.
Bu nêdir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çiyê? Ev **zebeşe**.
Bu nêdir? Bu qarğızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

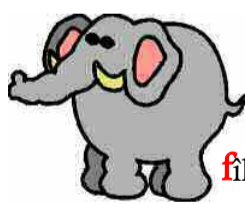
êleg

Ev çiyê? Ev **êlege**.
Bu nêdir? Bu jiletđır.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çiyê? Ev **hêke**.
Bu nêdir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

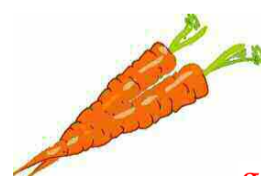
fîl

Ev çiyê? Ev **fîle**.
Bu nêdir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elephant.

fîrok

Ev çiyê? Ev **fîroke**.
Bu nêdir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çiyê? Ev **gizêre**.
Bu nêdir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzî

Ev çiyê? Ev **gêziye**.
Bu nêdir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çiyê? Ev **pêye**.
Bu nêdir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

kêr

Ev çiyê? Ev **kêre**.
Bu nêdir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çiyê? Ev **fînde**.
Bu nêdir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çiyê? Ev **zerafeye**.
Bu nêdir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çiyê? Ev **goreye**.
Bu nêdir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

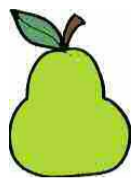

guh

Ev çiyê? Ev **guhe**.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

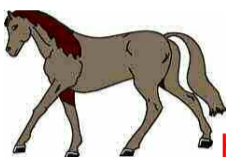
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

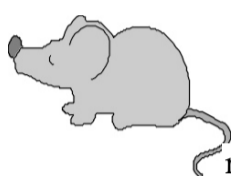
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcêkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gêmîdir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

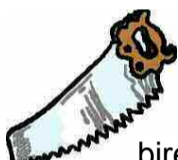
Ev çîye? Evjûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmon

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşığıdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

xezal

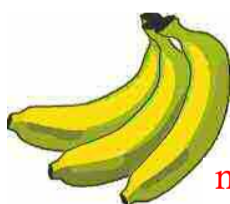
Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

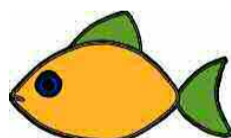
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

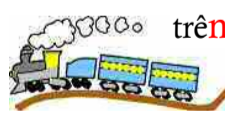
Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

Nn

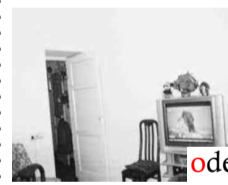
nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

ode

Ev çîye? Ev odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbîndir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

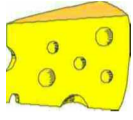

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

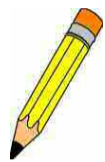
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

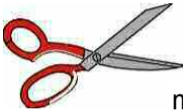

beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyey? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

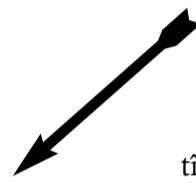
şêr

Ev çiyey? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çiyey? Ev kêwrîške.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyey? Ev şeje.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

tiîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyey? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyey? Ev seje.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

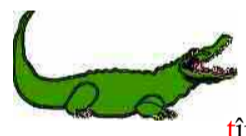
şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

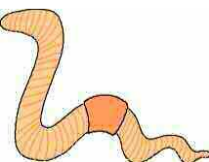
keVok

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyörçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a scorpion.

bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

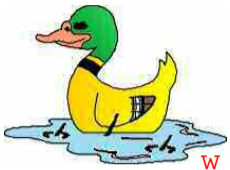
berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

w erdek

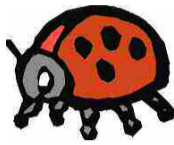
Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendîr.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardîr.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

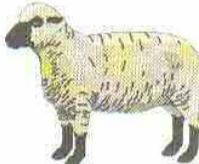
kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kêkikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

yek

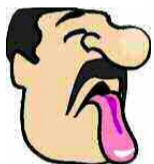
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Ii	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, limon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Ûu	Юю	Ûü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

В Турции задержали мэра наиболее пострадавшего от землетрясений города Нурдагы

Силы безопасности задержали мэра города Нурдагы провинции Газиантеп Оккеша Кавака в рамках расследования по делу массового обрушения зданий в результате землетрясений 6 февраля. Об этом сообщает в субботу газета Türkiye.

По данным издания, Кавак проходит по делу о причастности к нарушению правил строительства домов в городе, что привело к гибели многих местных жителей. Вместе с Каваком по этому делу проходит Юнус Кая, владелец компании-застройщика ССК Construction, которая была задействована в строительстве обрушившихся домов.

Город Нурдагы считается самым пострадавшим городом в Турции в результате землетрясений. Большинство домов либо разрушены, либо находятся в аварийном состоянии. Ранее турецкие власти заявили о намерениях полностью его снести и отстроить заново.

Проходит 31 лет со дня Ходжалинского геноцида

Среди территориальных притязаний Армении к Азербайджану, кровавых преступлений, совершенных в результате политики этнической чистки, проводимой армянскими агрессорами против нашего народа, особой жестокостью выделяется Ходжалинский геноцид. Во время Ходжалинского геноцида, оставившего след в мировой истории как резня мирных жителей, наряду с такими трагедиями, как Хатынь, Лидице, Сонгми, Руанда, за одну ночь был стерт с лица земли город с населением более 7 тысяч человек, невинные люди, включая женщин, детей и стариков были убиты только за то, что они были азербайджанцами.

Вот уже тридцать лет наш народ носит в сердце моральную боль, невообразимые ужасы этого кровавого преступления.

2020 год запомнился в истории Азербайджана как год Победы благодаря блестящей Победе славной Азербайджанской армии в 44-дневной Отечественной войне под руководством победоносного Верховного главнокомандующего Ильхама Алиева. Сильная политическая воля, мощный экономический потенциал, доблестная армия, единство народа и его лидера, большой душевный подъем в обществе, патриотизм, решимость обеспечили историческую Победу. Закончилась 31-летняя тоска, наши земли были освобождены от оккупации ненавистного врага, обеспечена наша территориальная целостность. Сегодня наш народ с высоко поднятой головой посещает памятник «Крик матери» в Баку, так как мы отомстили за жертв Ходжалинского геноцида, а также за всех наших шехидов. День памяти Ходжалинского геноцида уже стал символом единства азербайджанского народа.

Армянские националисты в течение последних двух столетий последовательно проводили против нашего народа политику террора, резни, депортации и этнической чистки с целью реализации мифической идеи «великой Армении» за счет исторических азербайджанских земель.

В начале 1990-х годов, до Ходжалы, армяне учиняли массовую резню азербайджанцев в Карабахе. За четыре месяца до трагедии, в конце октября 1991 года, все дороги в Ходжалы были перекрыты, город фактически находился в осаде. Со 2 января Ходжалы не снабжался электричеством и вся связь между этим населенным пунктом и другими регионами Азербайджана была прервана, единственным средством передвижения был вертолет. 28 января 1992 года вертолет МИ-8, летевший из Агдама в Шушу, был сбит ракетой, выпущенной из Ханкенди над селом Халфали, в

результате чего погибли три члена экипажа и 41 пассажир. После этого армянская армия один за другим оккупировала последние населенные пункты, где проживали азербайджанцы в Верхнем Карабахе. В конце 1991 года более 31 населенных пунктов в нагорной части Карабаха, в том числе села Туг, Имарет-Гарвенд, Сирхаванд, Мешали, Джамилли, Умудлу, Керкиджахан и другие стратегически важные пункты, где проживали азербайджанцы, были сожжены, разрушены и разграблены армянами.

В результате грабежей и массовых убийств, совершенных в селах Малыбейли и Гушчулар города Шуша 12 февраля 1992 года, лишь в селе Малыбейли были убиты 50 человек, десятки

защитавшими город. Около 3000 безоружных мирных жителей города, окруженного армянскими селами во время нападения на Ходжалы, покинули город, спасаясь от врага. К сожалению, из-за отсутствия какой-либо помощи Ходжалы почти большая часть населения стала жертвой армянских зверств.

В целом в результате Ходжалинского геноцида было насильственно изгнано 5379 жителей города, 1275 человек взяты в плен и заложники (о судьбе 150 человек, в том числе 68 женщин и 26 детей до сих пор ничего не известно), 487 человек получили телесные повреждения различной степени, 8 семей были полностью уничтожены, 130 детей потеряли одного из родителей,

довательные шаги с целью доведения до мира, распространения в международной арене реалий о Ходжалы, дачи этому геноциду объективной оценки.

По инициативе Первого вице-президента Азербайджанской Республики, президента Фонда Гейдара Алиева Мехрибан Алиевой Фонд Гейдара Алиева осуществляет системную и последовательную деятельность по доведению до мира фактов о Ходжалинском геноциде, являющимся одним из самых трагических событий в истории человечества. Международная кампания «Справедливость к Ходжалы!», начатая в 2008 году по инициативе вице-президента Фонда Гейдара Алиева Лейлы Алиевой, активизировала пропагандистскую работу в этом направлении. В рамках этой кампании страшные факты о трагедии были доведены до широкой международной общественности, во всех уголках планеты миллионы людей узнали истинное лицо армянских националистов.

В результате всего этого по сей день национальные законодательные органы 17 государств, а также 23 штата США приняли решения и резолюции, осуждающие кровопролитие мирного населения в Ходжалы, оценили это как преступление против человечности. Кроме того, в Организации исламского сотрудничества и Организации тюркских государств были приняты резолюции и заявления, резко осуждающие Ходжалинский геноцид.

Начавшаяся 27 сентября 2020 года и продолжившаяся 44 дня Отечественная война еще раз наглядно продемонстрировала истинную суть врага. Оставшийся беспомощным на поле боя перед азербайджанским солдатом противник подверг ракетному обстрелу населенные пункты, расположенные далеко от территорий, где проводились военные операции. В результате погибли мирные жители, в том числе, женщины и дети. Ракетный обстрел Гянджи, Барды, Тертера, Нафталана и других населенных пунктов еще раз показал насколько опасен армянский фашизм.

С другой стороны, на наших землях, находящих под оккупацией на протяжении 31 лет, на каждом шагу можно увидеть следы армянского фашизма и вандализма. Уничтожив на оккупированных территориях все населенные пункты, исторические, религиозные, культурные памятники, армяне хотели, чтобы азербайджанцы никогда не возвращались на эти земли. Закладывая мины всюду, где возможно, они пытались закрепить свои намерения. Однако их мечты развеялись в пух и прах. Азербайджан своими силами восстановил справедливость, положил конец оккупации, сразу после окончания войны на осво-

божденных территориях начался широко масштабный созидательный процесс. Отныне на эти места возвращается жизнь. Эти два разных процесса – разрушительный и созидательный четко демонстрируют всему миру отличие между армянами и азербайджанцами.

Война закончилась, в повестке дня стоит вопрос подписания мирного договора между Азербайджаном и Арменией, однако мы никогда не должны забывать об армянских зверствах, беспощадном геноциде, совершенном 31 лет назад в Ходжалы. Президент Ильхам Алиев сказал: «Да, мы говорим, что нужен мир. Но мы никогда не должны забывать зверств армян, армянский фашизм. Не должны забывать жертв Ходжалы. Не должны забывать и не забудем жертв Гянджи и других наших городов».

В этом году наш народ отмечает 31-летнюю годовщину Ходжалинского геноцида. В связи с этим предусмотрено проведение цикла мероприятий.

В связи с 31-годовщиной Ходжалинского геноцида в городе Баку пройдет шествие, в то же время, в Хатаинском районе, районном центре Геранбоя и поселке Агджакенд пройдут церемонии, будут возложены венки к мемориалам, воздвигнутым в память о жертвах Ходжалинского геноцида.

С учетом соблюдения требований карантинного режима в связи с пандемией COVID-19 во всех городах и районах нашей страны, а также центральных и местных органах исполнительной власти, управлениях и организациях, дипломатических представительствах Азербайджана в зарубежных странах предусмотрено проведение ряда мероприятий в связи с Ходжалинским геноцидом, а также встреч со свидетелями геноцида, членами семей погибших лиц, в городах и районах (Баку, Сумгайыте, Гяндже, Мингячевире, Шеки, Геранбояе, Барде, Сабирабаде, Гейчае, Загатале, Огузе, Балакане), где временно размещены ходжалинцы.

26 февраля на территории страны и в дипломатических представительствах республики в зарубежных странах будет спущен Государственный флаг Азербайджана, в 17:00 минутой молчания будет почтена память жертв трагедии. В мечетях, церквях и синагогах нашей страны будут организованы поминательные мероприятия.

В день 31-й годовщины Ходжалинской трагедии в различных уголках мира с участием нашей диаспоры пройдут акции, пикеты, шествия, флешмобы и другие мероприятия, в мечетях, церквях и синагогах в зарубежных странах будут прочитаны проповеди в знак уважения к памяти жертв геноцида.

azertag.az

ранены и взяты в плен.

17 февраля 1992 года каждый десятый житель села Гарадаглы Ходжавендского района стал шехидом в результате резни, учиненной армянскими вооруженными силами и 366-м мотострелковым полком. В плен были взяты 104 человека и 15 членов группы защиты, 80 из них были убиты. Среди убитых 10 женщин и 8 детей. В целом в 1988-1992 годах Гарадаглы подвергся вражескому нападению 305 раз. Это было началом пути, идущим в Ходжалы. Трагедию Гарадаглы также называют второй Ходжалинской из-за масштабов жестокости.

В ночь с 25 на 26 февраля 1992 года армянскими вооруженные силы направили в Ханкенди 10 танков, 16 БТР, 9 БМП 366-го мотострелкового полка, входящего в 23-ю дивизию 4-й армии СССР, и окружили Ходжалы своими 180 военными специалистами и большим количеством живой силы. Армяне атаковали город самым современным оружием и уничтожили Ходжалы. При большом количестве тяжелой техники город был полностью разрушен и сожжен, а людей убили с особой жестокостью. Большинству из них отсекли голову, выкололи глаза, содрали кожу, заживо сожгли.

Силы самообороны в Ходжалы сражались до последнего человека, до последней пули и оказали врагу очень серьезное сопротивление. Эти бои, в которых соотношение сил было неравным, явились примером великого героизма, самопожертвования, проявленных людьми,

25 детей – обоих родителей, зверски убиты 613 человек, в том числе 63 ребенка, 106 женщин и 70 стариков.

Многочисленные факты о беспощадном геноциде азербайджанского населения доказывают, что это кровопролитие является составной частью политики насилия, систематически осуществляемой Арменией против нашего народа, это также является нарушением прав человека и международного гуманитарного права, в том числе, требований Женевской конвенции 1949 года, Конвенции о предупреждении преступления геноцида и наказании и других международных документов.

Уже долгие годы Азербайджанское государство проводит системную работу по доведению до внимания международной общественности реалий о Ходжалинской трагедии, по признанию трагедии как акта геноцида. Истинная суть этого страшного геноцида, произошедшего на глазах всего мира, была объявлена только после возвращения общенационального лидера Гейдара Алиева к политической власти в 1993 году, в феврале 1994 года Милли Меджлис Азербайджанской Республики дал политико-правовую оценку Ходжалинскому геноциду.

Президент Ильхам Алиев определил разоблачение зачинщиков Ходжалинского геноцида и подробное информирование международной общественности об этом как один из приоритетных направлений внешней политики Азербайджана. Наряду с этим предпринимаются после-

Имя академика Надира Надилова увековечена в Казахстане

Институт нефти и газа в городе АТЫРАУ в Казахстане назван именем Надира Каримовича НАДИРОВА. Здание данного института было построено по инициативе академика Надира Надилова при поддержке Аскара Кунаева - бывшего президента Академии наук Казахстана. Первым

директором этого института был назначен всемирно известный учёный Надир Надилов.

В АТЫРАУ ПРОШЛИ НАДИРОВСКИЕ ЧТЕНИЯ, ОТКРЫЛАСЬ ПАМЯТНАЯ ДОСКА

В Атырау прошли XIV международные надировские научные чтения, посвященные 90-летию основоположника нефтехимической научной школы страны, академика национальной академии наук РК Надира Надилова.

Масштабное мероприятие собрало учёных из России, Казахстана, Азербайджана и Узбекистана. Надировские чтения проходят ежегодно, но 2022 год — особенная дата для научного сообщества: 90-летие выдающегося учёного-нефтехимика Надира Надилова.

Глава региона Махамбет Досмухамбетов, отметив в своем выступлении, что надировские чтения уже стали традиционным мероприятием, прочно занявшим свое место в научной жизни страны, сказал: «Нефтегазовое производства — это стратегическая отрасль, обеспечивающая сегодняшний потенциал страны и закладывающая основу для ее будущего развития. Поэтому, одной из важнейших задач является повышение его эффективности посредством передовых технологий, инновации. В этом плане, подобные важные мероприятия приобретают особую значимость в укреплении связи науки и производства».

Также, институту химической инженерии и экологии на базе университета было присвоено имя Надира Надилова и открылась памятная доска.

«Надир Надилов — учёный, переживший многие трудности. Депортированный в свое время в степи Кызылорды, он, доказывая, что не является врагом народа, собрал множе-

ство документов и поступил на учебу. Со временем стал всемирно известным ученым. Названный «Отцом нефтехимической науки» он не ограничивался одной отраслью, проявив себя в нескольких научных сферах. Поэтому, и сегодняшней молодежи, не привязываясь только к нефте-

химии, нужно стремиться к расширению своих возможностей», — сказал депутат Сената Парламента Бакытжан Жумагулов.

«Научно-технологическое развитие нефтегазового комплекса» — престижный международный научный форум, впервые проведенный в 2001 году с целью содействия эффективному развитию науки и инноваций в нефтегазовой промышленности. Инициатива проведения первых Надировских чтений принадлежит Атыраускому университету нефти и газа имени С. Утебаева — единственному специализированному вузу республики в области подготовки инженерных кадров для нефтегазового комплекса Казахстана. Данная инициатива была поддержана ведущими вузами и академиями Казахстана и России.

В церемонии открытия принял участие министр Экологии, геологии и природных ресурсов Казахстана Сериккали Брекешев, пожелав успехов работе института.

Член совета директоров акционерного общества «Казмунайгаз» Узакбай Карабалин и дети ученого поделились воспоминаниями об академике.

Мероприятие завершилось награждением победителей XIV международных надировских научных чтений.

Ректор АГУ выступил на XIV Международных научных Надировских чтениях

Константин Маркелов вошёл в международный программный комитет престижного форума «Научно-технологическое развитие нефтегазового комплекса», который состоялся сегодня, 25 февраля на базе Атырауского университета нефти и газа имени С. Утебаева.

Масштабное мероприятие собрало учёных из России,

Казахстана, Азербайджана и Узбекистана. Надировские чтения проходят ежегодно, но 2022 год — особенная дата для научного сообщества: 90-летие выдающегося учёного-нефтехимика Надира Надилова.

«Научно-технологическое развитие нефтегазового комплекса» — престижный международный научный форум, впервые проведенный в 2001 году с целью содействия эффективному развитию науки и инноваций в нефтегазовой промышленности. Инициатива проведения первых Надировских чтений принадлежит Атыраускому университету нефти и газа имени С. Утебаева — единственному специализированному вузу республики в области подготовки инженерных кадров для нефтегазового комплекса Казахстана. Данная инициатива была поддержана ведущими вузами и академиями Казахстана и России.

На форуме обсуждались актуальные вопросы, касающиеся развития нефтегазового комплекса, цифровизации промышленности, подготовки кадров для нефтегазового комплекса, трансграничного сотрудничества в области науки и образования между вузами России и Казахстана и др.

«Являясь опорной дискуссионной площадкой, международный форум позволяет университетам обмениваться последними научно-техническими достижениями и укреплять международные связи.

Проведение этого мероприятия, несмотря на ограничения ввиду сложившейся эпидемиологической ситуации, означает, что дело выдающегося академика Надира Каримовича Надилова до сих пор живо и имеет продолжателей в лице молодых учёных, активно ведущих свою деятельность в нефтегазовой сфере», — отметил в своём выступлении Константин Маркелов.

Справочно:

Надир Каримович Надилов — учёный с мировым именем, первый вице-президент Национальной инженерной академии Республики Казахстан, академик Национальной академии наук Республики Казахстан, лауреат государственной премии и заслуженный деятель науки Казахстана, почётный нефтяник СССР, известный общественный деятель. Согласно резолюции XIV Международных научных Надировских чтений, Константин Маркелов включён в состав международного программного комитета форума.

ПСКмедиа

Президент Ирака о необходимости укрепления связей с США

Президент Ирака Латиф Рашид 26 февраля встретился с послом США в Багдаде Алиной Романовски, чтобы обсудить пути укрепления двусторонних торговых и инвестиционных связей и углубления

партнерства между двумя странами.

"Президент Республики подчеркнул важность развития отношений между двумя странами, укрепления сотрудничества, координации и консультаций по вопросам, представляющим взаимный интерес", — говорится в распространенном в воскресенье заявлении канцелярии президента Ирака.

Иракский лидер также подчеркнул растущую необходимость решения проблемы постоянной нехватки воды и изменения климата. Президент также подчеркнул необходимость улучшения условий безопасности в Синджаре и восстановления в нем нормальной жизни. Он призвал международные организации помочь в содействии возвращению внутренне перемещенных иракцев. kurdistan.ru

В Синджар вернулись более 2000 семей езидов

Министр миграции и перемещенных лиц Ирака Эван Файик объявила в воскресенье, 26 февраля, что более 2000 ранее перемещенных езидских семей вернулись в свои родные города в Синджаре.

Министр отметила, что каждой семье, возвращающейся в родные места в Синджаре, будет предоставлено 1,5 миллиона иракских динаров. На данный момент указанную помощь получили уже 2006 семей.

Однако, несмотря на возвращение некоторых семей, тысячи езидов по-прежнему не решаются вернуться в свои дома из-за неадекватной ситуации с безопасностью и плохих государственных служб.

В октябре 2020 года Эрбиль и Багдад достигли соглашения о нормализации ситуации в Синджаре, чтобы способствовать безопасному возвращению перемещенных в результате нападения террористов "Исламского государства" (ИГ) семей. Сделка предусматривала, что все вооруженные группировки, включая проиранское ополчение "Хашд аш-Шааби" и турецкую "Рабочую партию Курдистана" (РПК), будут выдворены из этого района. Однако эти силы до сих пор находятся в Синджаре, и Эрбиль обвиняет Багдад в невыполнении своих обязательств в этом отношении.

В августе 2014 года ИГ напало на Синджар, убив сотни езидов и похитив более 6000 человек, в основном женщин и детей. Хотя Региональному правительству Курдистана (КРГ) удалось найти и спасти более половины похищенных, судьба почти 2500 езидов до сих пор остается неизвестной. kurdistan.ru

ДИПЛОМАТ

№ 08 (520) 22-28 Февраль 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Президент Курдистана посетит ОАЭ для углубления двусторонних отношений

Президент Курдистана вручил ему официальное приглашение от президента Нечирван Барзани в воскре-

сенье встретился с генеральным консулом Объединенных Арабских Эмиратов в Эрбиле Ахмедом Альдахери, который

шеиха Мохаммеда Аль Нахьяна посетить Дубай.

"Во время встречи стороны подчеркнули важность расши-

рения взаимного сотрудничества и укрепления отношений Ирака и Курдистана с Объединенными Арабскими Эмиратами", — говорится в заявлении, опубликованном офисом президентом Курдистана. Они также обсудили недавние позитивные события в отношениях между Эрбилем и Багдадом, общую политическую ситуацию и ситуацию с безопасностью в Ираке и регионе в целом.

Альдахери вручил курдскому лидеру официальное приглашение от президента ОАЭ, который принял приглашение посетить Дубай, поскольку две страны стремятся развивать торговые и инвестиционные отношения. kurdistan.ru

В Ираке в бюджет на 2023 год заложат цену на нефть в \$55-60 за баррель

Проект государственного бюджета Ирака на этот год предусматривает цену на нефть в \$55-60 за баррель. Об этом в пятницу сообщил член комитета по нефти и газу Совета представителей (парламента) страны Али Саадун аль-Лями.

"Иракское правительство обсудит этот параметр бюджета на своем заседании, которое, как ожидается, состоится в ближайший вторник", — отметил аль-Лями, слова которого привел новостной портал Shafaq News. Как указал депутат иракского парламента, "кабинет министров рассмотрит цену в \$55-60 за баррель для внесения ее в проект нового госбюджета".

Государственный бюджет Ирака в 2022 году не был ни принят правительством, ни одобрен Советом представителей из-за напряженной политической обстановки, сложившейся в стране после парламентских выборов осенью 2021 года. В течение года иракские политики не могли договориться о составе нового правительства и кандидате в президенты. Неоднократно выступления сторонников партийных блоков перераста-

ли в столкновения с применением огнестрельного оружия. Своего пика они достигли в конце августа - начале сентября прошлого года, когда в результате вооруженных стычек в Багдаде и иракских провинциях погибли десятки человек, сотни получили

ранения.

Осенью 2022 года парламенту удалось избрать Абдель Латифа Рашида президентом Ирака, который назначил премьер-министром Мухаммеда ас-Судани. Новый глава кабинета обещал сформировать правительство профессионалов и в кратчайшие сроки представить проект бюджета на утверждение Совета представителей. Основным источни-

ком финансовых поступлений в бюджет Ирака являются доходы от продажи нефти на мировом рынке. В настоящее время страна ежемесячно экспортирует чуть более 100 млн баррелей, выручка от продажи иракской нефти составляет порядка \$8 млрд

в месяц. В конце ноября прошлого года иракская государственная нефтяная компания Somo объявила о намерении увеличить экспорт нефти на 250 тыс. баррелей в сутки в нынешнем году. Как отмечалось в заявлении госкомпании, Ирак планирует увеличение экспорта на 250 тыс. баррелей в день в начале второй половины следующего года - до 3 млн 600 тыс. kurdistan.ru

Раскопанный 4500-летний дворец в Ираке может иметь ключ к тайне древней цивилизации

Директор Британского музея назвал раскопанный дворец в Ираке возрастом 4500 лет "одним из самых захватывающих мест", которые он когда-либо посещал. Речь идет об открытии затерянного шумерского храма в древнем городе Гирсу.

Доктор Себастьян Рей руководил проектом по обнаружению 4500-летнего дворца на территории современного Ирака, который, как считается, является ключом к получению дополнительной информации об одной из первых известных цивилизаций. Дворец королей древнего шумерского города Гирсу, ныне расположенный в Телло на юге Ирака, был обнаружен во время полевых работ в прошлом году британскими и иракскими археологами. Рядом с древним городом было обнаружено более 200 клинописных табличек, содержащих административные записи древнего города. Рей сказал, что, когда он впервые представил проект на международных конференциях, ему никто не поверил. "Все в основном говорили мне: "О нет, ты это выдумываешь, ты тратишь свое время, ты тратишь впустую государственное финансирование Британского музея" — вот что они говорили мне", — сказал он.

Гирсу, один из самых ранних известных городов в истории человечества, был построен древними шумерами, которые между 3500 и 2000 годами до нашей эры изобрели письменность, построили первые города и создали первые своды законов. Древний город был впервые обнаружен 140 лет назад, но он стал объектом грабежей и незаконных раскопок.

Открытие является результатом проекта Girsu, археологического сотрудничества, созданного в 2015 году под руководством Британского музея и финансируемого Музеем Гетти в Лос-Анджелесе. Наряду с обнаружением дворца и табличек был также идентифицирован главный храм, посвященный шумерскому богу Нингирсу. До этих новаторских полевых исследований о его существовании было известно только по древним надписям, обнаруженным во время первых успешных раскопок древнего города.

Проект следует иракской схеме, впервые финансируемой британским правительством в ответ на уничтожение "Исламским государством" (запрещено в РФ) важных объектов наследия в Ираке и Сирии. С момента основания более 70 иракцев прошли подготовку для проведения восьми сезонов полевых работ в Гирсу. Первые стены дворца из сырцового кирпича, обнаруженные в прошлом году, с тех пор хранятся в Музее Ирака в Багдаде.

Шумеры населяли древний восточно-средиземноморский регион Месопотамии и сделали многие технологические достижения, включая измерение времени, а также письменность.

Древние шумеры, возможно, не так хорошо известны, как древние египтяне или греки, но, по словам доктора Тимоти Поттса, директора Музея Гетти, Гирсу, "вероятно, является одним из самых важных объектов наследия в мире". Министр культуры Ирака Ахмед Факак Аль-Бадрани заключил: "Британские археологические раскопки в Ираке еще больше откроют важные древние эпохи Месопотамии, поскольку они являются истинным свидетельством прочных связей между двумя странами для расширения сотрудничества". kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbir:

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soyaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500